
katsaus

30-VUOTISJUHLANUMERO



6 · 1987



KRIITTINEN KORKEAKOULU

katsaus



27. vuosikerta

<i>JULKAISIJA</i>	<i>Kriittinen korkeakoulu ry.</i>
<i>TOIMISTO</i>	<i>Meritullink. 9 D 31, 00170 Helsinki Avoinna 9—16 Puhelin 633 898 Postisiirtotili 715 56-0</i>
<i>TOIMITTAJAT</i>	<i>Kari E. Turunen, päätoimittaja Asta Haapalainen, toimitussihteeri Sini Piippo, toimittaja</i>
<i>TILAUKSET</i>	<i>70 mk/vuosi, 6 numeroa vuodessa</i>
<i>IRTONUMEROT</i>	<i>15 mk, Kriittisen korkeakoulun toimisto, Akateeminen kirjakauppa, Porthanian paperikauppa, Kampus-kirja, Jyväskylä.</i>
<i>ILMOITUKSET</i>	<i>1/1 sivua 900 mk, 1/2 sivua 500 mk, 1/4 sivua 300 mk</i>
<i>PAINO</i>	<i>Painotalo MIKTOR Helsinki</i>

KRIITTINEN KORKEAKOULU on vuonna 1968 perustettu yksityinen valtion tuella toimiva kulttuurikeskus, joka

- *tarjoaa virikkeitä kaikille aikamme ongelmista kiinnostuneille*
- *antaa uusia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen*
- *järjestää tilaisuuksia eri aatteiden, oppien ja mielipiteiden kohtaamiselle*
- *tarjoaa kiinnostuneille mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen.*

<i>SIHTEERISTÖ</i>	<i>Esko Paakkola (yleissuunnittelu ja ohjelmatoiminta) Asta Haapalainen (tiedotus, Inhimillisen kasvun seminaari) Liisa Kiesiläinen (kasvatuskulttuuriprojekti) Terttu Lemström (toimisto, Inhimillisen kasvun seminaari) Sini Piippo (kolumnipalvelu)</i>
<i>JOHTOKUNTA</i>	<i>Johtaja Tapani Sihvola (puheenjohtaja), professori Eino Heikkinen, toiminnanjohtaja Aira Heinänen, akateemikko Oiva Ketonen, professori Erkki Lähde, kirjailija Matti Paavilainen, filosofian lisensiaatti Panu Rajala, dosentti Singa Sandelin, lääketieteen lisensiaatti Helinä Siikala, osastopäällikkö Kalevi Suomela, yhteiskuntatieteiden lisensiaatti Kari E. Turunen, professori Reijo Wilenius</i>

Kriittisen korkeakoulun jäsenmaksun 40 mk/vuosi, ainaisjäsenmaksu 400 mk.

Katsaus on Aikakauslehtien liiton jäsen.

Katsauksen artikkelit ovat vapaasti lainattavissa, mikäli lähde mainitaan.



Pieni on kaunista

Katsaus on — suomalaiseksi kulttuurilehdeksi — jo hyvin iäkäs, tänä vuonna jo kolmekymmenvuotias. Näin pienellä kielialueella eivät kulttuurilehdet ole yleensä eläneet kovin pitkiä aikoja. Haluamme tässä numerossa juhlistaa hiukan merkkivuottamme, vaikka yleisesti ottaen se kuuluukin — kuten asiaan kuuluu — työn merkeissä. Tärkeää on kuitenkin muistaa kiitollisina niitä kaukonäköisiä uranuurtajia, jotka keran synnyttivät tämän lehden. Heille tässä suuri kiitos — jos vaikka valtakunnan muut tahot eivät huomaisi heitä kiittääkään.

Ehkä Katsaus ei olisi sinnitellyt niin pitkään, jos rinnalle ei olisi noussut vuonna 1968 toinen instituutio, nimittäin Kriittinen korkeakoulu, joka otti huolekseen Katsauksen ylläpitämisen. Katsaus onkin ollut tuon tapahtuman jälkeen Kriittisen korkeakoulun julkaisu. Kriittisen korkeakoulun toimintojen laajentuessa on Katsauksen julkaisemisesta tullut sen yksi julkisuuteen suuntautuva osa.

Katsaus ei ole koskaan ollut ulkonaisesti eikä levikiltään suuri lehti. Ehkä sen laajalevikkisimmät päivät olivat 60-luvun taitteessa, jolloin keskustelua tarvittiin. Konkari tietävät kertoa esimerkiksi presidentti Kekkonen suhtautuneen myönteisesti tai ainakin uteliaasti Katsauksen kirjoitteluun. Katsauksella on edelleen vankka lukijakuntansa, vaikka yhteiskunnan ilmastossa on ollut paineita keskustelun hyytymiseen. Valat ovat vaihtuneet sitten menneiden päivien.

Kriittisyys

Kriittisyys on asioiden arviointia, ehkä myös arvostelua. Katsauksen piirissä kriittisyys on kuitenkin haluttu käsittää laajemmin kuin vain arviointina ja arvosteluna. Kriittisyys on merkinnyt Kriittiselle korkeakoululle ja Katsaukselle myös tilaisuuden luomista erilaisten näkökulmien esiintulolle. Tässä suhteessa on yritetty olla avoimia sekä esitelmätoiminnassa että Katsauksen sivuilla. Tosin valintaa on luonnollisesti tehtävä molemmilla foorumeilla. Esimerkiksi kaikkia tarjottuja artikkeleita ei kyetä tilan puutteen vuoksi julkaisemaan.

Kun toiminta on sopivan kokoista ja laajuista, sitä voidaan tehdä vapaasti ja omassa rauhassa. Jos toiminta on laajaa, se alkaa uhata valtaa pitäviä tahoja, ja ne saattavat hermostua. Ehkä sekä Kriittisen korkeakoulun että Katsauksen toiminta on ollut sopivan laajuista, niin että keskustelu on voinut säilyä suhteellisen avomielisenä ja pakottomana. Moni asia on saanut kypsyä rauhassa pienessä piirissä, kunnes se on saavuttanut sellaisen henkisen vankkuuden, että se on voinut lähteä itsenäiseen ja vapaaseen elämään suuremmissa julkisuudessa.

Korkeammasta profiilista voisi olla se hyöty, että myös Kriittisen korkeakoulun suuntaan tulisi kriittistä arviointia. Joskus sitä on esitettykin yksityisesti, mutta julkisuudessa varsin vähän. Ainoastaan Suomen Sosiaalidemokraatti-niminen lehti on aika ajoin kohdistanut täyslaidallisen Kriittistä korkeakoulua kohti: ehkä ei kuitenkaan itse instituutioon, vaan niihin ajatuksiin, joille siellä on annettu julkista tilaa. Tämä voisi tietysti antaa aiheen kysyä, millä suunnalla tällä kertaa ollaan herkimpiä ärtymään vapaamielisestä keskustelusta. Joskus ilmassa tuntuu olevan sellaista henkeä, että valtion tulisi tukea vain "oikeita käsityksiä".

Kriittinen keskustelu

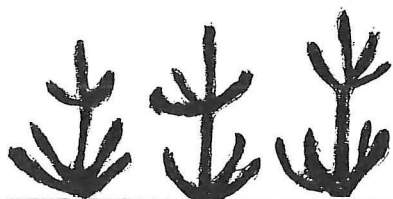
Vielä 70-luvulla oli tilanne sellainen, että se ei ollut mies eikä mikään, joka ei ollut kriittinen ja pureva ajattelussaan. Nyt tilanne on muuttunut. Kriittisyyttä pidetään huonotapaisuutena, jopa merkkinä luonnevikaisuudesta tai psyykkisestä epätasapainosta. Jopa korkealta poliittiselta taholta voi saada nuhteita vääristä käsityksistä. Poliittisen instituution huipullakin esiintyy naiivia kansallista uhoa. Keskustelua vaaditaan tyrehtymään, koska meillä on lähes kaikki "maailman parasta".

Juuri nyt olisi todellisen kriittisyyden paikka, koska aivan ilmeisesti eletään aikaa, joka on rinnastettavissa 30-lukuun tai ehkä vielä sen aattoon, 20-lukuun. Kansakunta käy aina läpi kohtalonsa ja valitsee sen mukaiset johtajansa, jotta nämä ohjaisivat kansan niihin koettelumuksiin, joita se tuntuu tietämättään kaipaavan. Nyt ei juuri kukaan jaksa välittää siitä, mihin mennään. Tunnelma on usein se, että antaa rysähtää, jos keran on rysähtääkseen. Tämä muistuttaa sotaa edeltäviä aikoja.

Mikä on kohtalomme kansakuntana, sitä emme voi tietysti ennakolta tietää. Kriitikki ei nyt kuitenkaan kannu, sillä ylimielisyydellä on vahva ote politiikassa. Aatteet ja ideat eivät merkitse nykyään juuri mitään, siksi toimintaa ei enää perustella — "ei selitellä" — mistään yleisinhimillisestä näkökulmasta käsin. Keskustelu tyrehtyy, ollaan pragmaattisia, ts. ajaututaan sinne, minne satutaan ajautumaan. Juuri ne poliittiset voimat, joiden suunnalta keskustelua ennen ehkä enimmäin käytiin, on sidottu voimiin, joiden arvostelijoita niiden pitäisi periaatteessa olla. Henkinen tilanne on todella uhkaava. Siitä tulee vielä konkreettisia seurauksia.

Tämän vuoksi Katsaus toivoisi yhä edelleen saavansa käyttöönsä kriittisiä ja teräviä puheenvuoroja siitä, mihin Suomi ja tasavallan eri elämänalueet ovat menossa.

KET





HENTO VOIMA

Katsaus 30 vuotta — juhlakeskustelu

Katsaus numero yksi

Katsaus lehden ensimmäinen numero ilmestyi keväällä 1957. Takakannessa oli lehden ohjelmajulistus, joka voisi olla kirjoitettu tänään. Julistus on luettavissa tämänkin lehden takakannessa. Etukannen takana lehden toimittajiksi ilmoitettiin Reijo Wilenius (päätoimittaja) ja Raimo Antikainen sekä taiton suunnittelijaksi Juhani Suna. Lehden ilmoitettiin ilmestyvän neljä kertaa vuodessa. Iskusanoina olivat: KULTTUURI, POLITIIKKA, TALOUS. Pääkirjoitus oli Reijo Wileniuksen laatima ja siinä tarkasteltiin ihmisoikeuksia nykyisessä maailmassa. Edellisen syksyn 1956 Unkarin ja Suezin tapahtumien jälkimainingeissa Wilenius pohtii kysymystä: onko mitään varmoja takeita siitä, että ihmisen arvoinen elämä maan päällä saa jatkoa? Hän tarkastelee kysymystä YK:n peruskirjan ja erityisesti ihmisoikeuksien julistuksen valossa. Ja kursivilla painettu kriittinen toteamus on: ”Kaikki tietävät — eivät vähiten syylliset itse — mikä kuilu tässä vallitsee YK:n yksimielisesti hyväksymien periaatteiden ja sen jäsenvaltioiden harjoittaman käytännön välillä”.

Ensimmäinen artikkeli lehdessä käsittelee kysymystä: yhtyykö Eurooppa — liittovaltion muodostumisen mahdollisuuksista. P.Nyholm tarkastelee ennakoivan oivaltavasti tätä varsinkin nyt eurooppalaisen yhentyvän ja satelliittiyliopiston aikakaudella modernia kysymystä. Pentti Karhumaa kirjoittaa runoudesta elämänruokana ja Henri Broms Persian runoudesta Sadeq Hedayetista ja Iqbalista. Hänen kääntämiään lienevät myös pari näytettä Iqbalin runoudesta. Klaus Vala kirjoittaa otsikolla Atomifyy-

sikkojen kohtalo — Erään tieteen sairaskertomus. Kalervo Siikala taas puolestaan tarkastelee kysymystä: minne menet, Suomen maaseutu: ”Meillä ei ole olemassa syvempää ja laajempaa ongelmaa kuin maaseuden jatkuva autioituminen, maaltamuutto ja maastamuutto”. Artikkelissa ennakoidaan varsin osuvasti kuusikymmentäluvun suuri muutto.

Katsaus perustettiin 1957 lähinnä kolmen henkilön toimesta. Mukana olivat Raimo Antikainen, Reijo Wilenius ja Henri Broms. Raimo Antikainen on alun perin Kemistä lähtöisin oleva tekstiilitehtailija, kulttuurielämän mesenaatti ja monien kulttuuripersoonallisuuksien neuvonantaja. Henri Broms on monipuolinen kulttuurihahmo, persian kielen dosentti ja Helsingin Kaupakorkeakoulun kirjastonjohtaja, häneltä on ilmestynyt mm. runoteos, esseitä ja semiottiikan suomenkielinen perusteos Alkukuvien jäljillä (1985). Raimo Antikainen ja Henri Broms ehtivät tänä vuonna jo 60 vuoden kypsään ikään. Reijo Wilenius on hie- man edellisiä nuorempi Jyväskylän yliopiston filosofian professori ja yleisesti tunnettu kulttuuripersoona.

Lokakuun ilta 30 vuotta ensimmäisen numeron jälkeen

Tässä keskustelussa eräänä säältään synkkänä lokakuun iltana olivat mukana Reijo Wilenius, Raimo Antikainen, Kari E. Turunen ja Esko Paakkola. Henri Broms on haastateltu erikseen, ja hänen näkemyksiään julkaistaan seuraavassa numerossa, vain osa niistä on tässä.

Toimittanut Esko Paakkola

Pojat, perustetaan kulttuurilehti

EP: en tiedä kuinka monta kertaa te olette palauttaneet mieliinne sen, miten Katsaus lähti liikkeelle, oliko teillä jokin erityinen idea, josta te lähditte

HB: no se oli Raimo joka aika paljon ehdoteli lehden perustamista, ei mulla ollu mielessä oikein mitään, siinä oli vaan kolme tyyppiä, en mä ainkaan halunnut muuttaa maailmaa, Reijo ehkä halusi, siinä oli kai sellainen tyhjiö, nuoria kirjoittajia oli potkittu pois eri lehdistä, Suomalainen Suomi oli sulkenut ovensa 50-lukulaisilta, niin me haluttiin osallistua siihen viiskytlukulaiseen touhuun lehteä julkaisemalla, mä luulen että Raimo ja Reijo sen oli aika paljon puhuneet keskenään, mä en tunne itseäni siinä niin kauhean ansioituneeksi, kyllähän mä olin siinä mukana sitomassa paketteja ja liimamassa osoitteita, kyllä mä olin siellä mitäpä sitä nyt kiistämään, mä en siitä saa oikein aikaiseksi mitään ylevää messagea, muh mielestä se oli enempi työtä, kyllä se oli kivaa oli kivoja istujaisia, siinä tutustui siihen ikäpolveen, se oli se hyvä puoli

RA: minä en tiedä oliko se Henry pienempi kuin muutkaan, se oli minun käsittääkseni näin että ensinnäkin tuolla Rööperinkadulla kokoonnuttiin ja tuo Reijo piti meille aina esityksiä näistä Steinerin kirjoista

RW: tai se oli Vapauden filosofiasta

RA: pidithän sinä jostakin muustakin, oltiinhan me siellä ainakin parina vuonna... yksi lähtökohta siinä oli se että jotain uutta oli tapahtumassa, kaveripiirissä keskusteltiin mm. siitä kun monet kokivat tukkoiseksi tuon julkaisutoiminnan... silloin oli Valvoja ja Suomalainen Suomi ja se oli hyvin rajoitettua mitä ja kuka sai kirjoittaa... sitten yhtenä kertana, kun Reijo oli pitänyt esitelmän niin minä olin sen asian miettinyt ja sanoin Reijolle ja Henrylle, että jos te jäisitte tänne ja mä sanoin että pojat perustetaan kulttuurilehti ja nämä oli heti asiassa mukana ja niin se lähti... oliko sinusta näin tämä asia, minä muistan sen pöydänkin, minkä ääressä me istuttiin.

RW: joo kyllä mä muistan, sinä esitit sen idean ja se otti heti tulta

RA: ja Lauri Liedes, joka on nykyinen kalastusneuvos saatiin asiantuntijaksi siihen mukaan, Laurihan ei kauan siinä ollut, mutta se minusta on tärkeä asia, että me saatiin Juhani Suna mukaan, hänhän oli sentään huomattava graafikko, joka antoi ulkoasulle niinkin hienon muodon, hän on tuon taulunkin tehnyt, Reijon ja minun ammatitaito oli hyvin vähäinen, en mä tiä olitko sinä tehnyt lehteä, mä olin siellä pohjoisessa kirjoitellut jotain.

RW: mä olin tehnyt koulun lehteä Orasta, mutta Katsauksessa oli ideana juuri saada jotain uutta ilmapiiriä kulttuuriin, sellaista vapaampaa, että asioista voisi keskustella, mutta myöskin niin että syvällisiä asioita ei väistetetä... viiskytlukuun kuului tietty postmoderni pinnallisuus jo silloin... ja Katsauksessa pääsikin esiin aika moni seuraavan sukupolven kirjoittaja kuten Siikala, Skyttä ja Lounela.

RA: mehän saatiin jo ensimmäiseen numeroon arvovaltaiset kirjoittajat, mutta eihän siitä mitään olisi tullut jos ei Reijo olisi ottanut asiaa niin tosissaan, kyllähän se on ihan selvä asia

RW: vaikka se oli sellaista yhteistoimintaa alusta loppuun saakka, siinä oli tämä juttujen kokoaminen, jonka mä tein.. ja niistä juutuista keskusteltiin myös, ja sitten oli taitto: mä kiikutin tämän materiaalin Juhani Sunalle, joka taittoi sen ja hyvin edistyksellisellä tavalla siihen aikaan... ja hauskinda oli nämä postitusillat, siinä oli laajempi joukko mukana, sidottiin pinoja eri postipiirien mukaan ja lopuksi mentiin juomaan olutta ja syömään perunasalaattia.

RA: sullakin kesti pää vielä olutta siihen aikaan

RW: nyt on pää heikentynyt

RA: mutta tulithan siihen sitten näitä merkittäviä kavereita mukaan, kyllä sitä täytyy muistaa sekä Antti-Veikko (Perheentupa) että Veilahti

RW: ja Pentti Holappa oli yhteen aikaan hyvin aktiivinen

Voiko presidenttiä arvostella?

RA: sen mä muistan että oikeastaan Katsaus tuli laajemmin tietoisuuteen kun sinä kirjoitit sen pienen silmäyksen voiko presidenttiä arvostella ja mm. Helsingin Sanomat lainasi



Reijo Wilenius

Kuva: Jari Ilama

sen jutun ja silloin Katsaus oli päässyt suureen tietoisuuteen

RW: se oli viiskytlukua että presidenttiä ei arvosteltu muuta kuin noin selkään ampuamalla noin vähän vaiivhkaa ja minä esitin, että täytyy voida suoraan arvostella reilusti presidenttiäkin, mutta että se tapahtuu perustellusti ja avoimesti ja sit mä intouduin kirjoittamaan 3—4 artikkelin sarjan Kekkonen poliittisesta ajattelusta

RA: sitä pidettiin kyllä aika hurjana

RW: niin se oli niinku jumalan pilkkaa siihen aikaan, että ylipäänsä ruvettiin Kekkonen arvioimaan, mutta siinä oli se tausta, että minullekin Kekkonen oli arvoitus ja mä päätin tutkia kaikki, mitä hän oli julkaissut 30-luvulta lähtien ja yritin selvittää itselleni

RA: tämä oli kuuskytluvun alussa muistaakseni

RW: tai viiskytluvun lopussa, kun mä oli siellä Dornachissa

Mielummin köyhä ja vapaa

RA: tulihan näitä muitakin kulttuurilehtiä, enimmäkseen ne oli lyhytaikaisia yritelmiä, oliko se Luotain ja mitä niitä oli

RW: niitä tuli ja meni ja meidät koitettiin ostaa pariin kertaan

EP: kuka teidät halusi ostaa silloin?

RW: Leino-seura oli yksi... oliko se meidän ainoa erimielisyys Raimon kanssa, kun mä olin taipuvainen menemään Leino-seuraan, mä kuuluin siihen itse, mutta Raimo sanoi ei, että mieluummin tehdään pientä ja riippumatonta lehteä... siihen aikaan 50—60 lukujen vaiheissa Euroopassa vaikutti tällainen järjestö Congress for Cultural Freedom, joka otti yhteyttä kulttuurilehtiin ja julkaisi itse Encounter lehteä Englannissa ja tarjosi rahoitusta, Suomessa esimerkiksi Luotain otti vastaan sen rahoitusta, ja me ei otettu ja myöhemmin kävi ilmi että se oli CIA:n organisaatio, jolla se pyrki tukemaan sellaisia lehtiä, joista se katsoi että voisi kehittyä kommunismin vastaisia varsinkin tällaisissa raja- maissa... meitä pidettiin tyhminä, muistan että eräät Leino-seuran henkilötkin kehoitti meitä ottamaan vastaan sen rahoituksen, mutta siinä oli tämä Raimon linja, että mielummin köyhä ja vapaa

RA: muuten kyllä se pojat oli harvinainen systeemi siinä mielessä että päätoimittaja ja jonkinlainen toimitussihteeri niin meillä ei ollut kyllä yhtään kertaa mitään erimielisyyttä, ainut mistä oli pientä erimielisyyttä kun me Aijamin (Wilenius) kanssa huomautettiin sinulle niistä lystikkäistä hyppelyistä

RW: niin että liian tuollaisia teräviä tempauksia...

Levikki-isku Jyväskylään ja Kuopioon

RW: no en tiiä kannattaako sitä muistella enempää, mutta kyllä sellaisia todellisia törmäilyjäkin oli, me päätettiin hankkia Jyväskylästä iso tilaajakunta, otettiin Katsauksia pino folkkarin taakse ja ajettiin Jyväskylään ja me kä...

RA: muuten hyvä herra, me oltiin lähetetty Jyväskylään myös irtonumeroita huomattaville kansalaisille aika kasa

RW: ja saatiinko yks vai kaks tilausta

RA: kyllä me kaksi saatiin

KT: ei ollut helppoa silloinkaan

RA: saatiinko me ilmoitus silloin Arelta vai...?

RW: Jyväshyvässä käytiin ja juteltiin sen johtajan kanssa mutta ei se ollut kovin innostunut

RA: eikä sekään se Aren johtaja, josta sitten tuli vuorineuvos

RA: Kuopiossahan meille kävi samoin, olihan meillä sinnekin kampanja, Kärki, se musiikkiliike antoi meille ilmoituksen..



Henri Broms

Lounela, Sipponen, Siikala

RA: mutta kyllä tämän Katsauksen yksi tärkeä puoli oli, että jos joitakin lyötiin ja pantiin kirjoituskieltoon muissa lehdissä niin Katsaus julkaisi, muistan Pekka Lounelakin kerran — mä en tiiä voiko tätä panna lehteen — kun se oli alakuloinen siitä, että kun hän ei saa juttuja läpi, mä sanoin että pistetään Katsaukseen — ja pantiin vielä ensimmäiseksi siihen lehteen... eihän me nyt kaikkia voida kertoakaan

RW: niinku Sipponen meinas tuhota uransa — ehkä sen voi jo sanoa — hänellä oli hyvin terävä presidentin vallankäytön kritiikki, juttu jonka hän antoi jo minulle, mutta sitten hänen veljensä taivutti hänet ottamaan sen pois... ei olisi tullut kyllä kansliapäällikköä hänestä jos se juttu olisi julkaistu

RA: Aku-Kimmo Ripattikin aloitti kirjallisen toimintansa Katsauksessa... olihan se Hermanus kitkerä, mulla on jossakin sen korttikin tallessa, kun se oli sitä mieltä, että hänen pitäisi saada kirjoituspalkkio ja kun me ei maksettu kellekään mitään, se oli sitä aikaa, oltiin sitä idealisteja siihen aikaan vai oliko silloin sellainen tilanne, että painettua sanaa kunnioitettiin vähän enempi, sitä oli vähän vaikeampi saada juttuja siihen aikaan julkaistuksi

KT: nykyäänhän tilanne on päinvastoin, informaatiota on niin paljon, että vaikka saisi hyviäkin juttuja niin ne ei merkitse mitään

RW: silloin ne huomattiin enemmän kun Katsaus oli Valvojan ja Suomalaisen Suomen ohella suurin piirtein ainoa kulttuurilehti

RA: se taisi olla Kalervo Siikala, joka tuki alusta alkaen Katsausta, sillä oli ensimmäisessäkin numerossa juttu 1957... kun mä kävin kerran Lounelan Pekan luona niin Pekka sanoi, että lopulta se ei ole niin tärkeää että paljonko teillä on tilaajia ja kuinka paljon sitä menee, pääasia on se, että Katsaus on olemassa ja minusta se oli hieno tunnus, siihen aikaan kun näitä ei niin paljon ollut... ja sehan se oli yksi tärkeä asia, että muodostui sellainen kaveripiiri meidän paljon enempi keskusteltiin ja tavattiin ihmisiä siihen aikaan ja kyllä minä luulen että tuo Reijokin sai tuosta Katsauksesta yhden tukijalan myöhempään toimintaansa

RW: sekin oli Katsauksen toimintaa että nämä nuoret kulttuurihenkilöt niinkuin Arvo Salo ja muut istuivat loputtomiin Raimon

luona juttelivat tuntikausia ja purkivat sie-
luaan, se oli eräänlaista terapiaa

RA: kyllä kai ne purkivat sieluaan niissä yh-
teisissä istunnoissa joita käytiin, silloin kai
keskusteltiin enemmän kuin nykyään, onko
niin?

RW: kyllä minä luulen että elämä yleisesti on
tullut kiireellisemmäksi, sitä ei ehdi tavata
muuta kuin työasioissa toisiaan ja on illat ko-
tona, se on aika suuri se kolmenkymmenen
vuoden muutos tässä suhteessa

Rösta Reijo

RA: mutta yritettiinhan me tukea sinua kan-
sanedustajaksi mikä vuosi se oli, siihen ku
pojat pääsette että 20 000 on Katsauksen painos
niinkuin meillä silloin... ja maailmalle le-
visi.. mutta ei me sitten onnistuttu vaikka
Jarkkokin juoksi ja vipotti tuolla Haagassa
ja kuljetti Katsauksia ja jonkinlaisia kirjei-
tä sen sun kansanedustajaehdokkuutesi
tueksi

RW: keksittiin ruotsinkielinen iskulausekin
Rösta Reijo Valfrid vet vägen — Valfrid on
mun toinen nimi

EP: mikä se on tämä Katsauksen eräs vaihe,
kun minä en tunne näitä alkuvaiheita, siitä
on sellainen tieto, että se olisi jollakin taval-
la ollut lähellä keskustapuoluetta tai keskus-
tapuolueen kulttuurilehti jossakin vaiheessa

RA: no voihan sitä näin sanoa, mutta kyllä
minä muistan kun yksikin lehti tehtiin, Ju-
hani vielä värit määräsi ja kansi oli punai-
nen ja kuka se sitten sanoi että nämä on
kaikki kirjoittajat sosiaalidemokraatteja eli
toisin sanoen me ei edes katsottu että minkä
puoluelainen kukakin on, kyllä se oli ihmi-
nen ja asia se pääasia

RW: useimmat kirjoittajat oli demareita

RA: niin oli joo luulihan ne että me ollaan
kommunisteja, Wilenius ja Antikainen hais-
kahtaa jo nimeltään kuulemma kommuniste-
ilta...

RW: ... Uusi Suomi kirjoitti

RA: minä kirjoitin takakannen siihen 20 000
painokseen minusta se oli ihan hieno asia,
että me lähettiin sitä asiaa kokemaan, olisi-
han se ollut tärkeää että siinä olisi jonkin-
laista liikehdintää tapahtunut ja panihan se
nämä kirjoittamaan.. Kalervo Siikala kirjoitti
jonkun ohjelman keskustapuolueelle ja ke-
tä siinä oli... Nummiset ja...

RW: ja tämä suurlähettiläs joka julkaisi äs-
kettäin kirjan... Pasi Rutanen, siinä yritettiin
perustaa uutta puoluetta, mutta se loppu yh-
teen kevääseen se hanke, enkä mä tiedä oli-
ko se hyvä hanke

Kriittiset vaiheet

RA: sitten meni 12 vuotta ja Reijo sanoi sit-
ten että ettei kai me enää jakseta ja perusti
Kriittisen korkeakoulun

KT: eikö siinä Katsaus lakannut ilmestymästä
aika pitkäksi aikaa?

RW: juu silloin kun Kriittinen korkeakoulu
perustettiin niin se oli kai pari vuotta ilmes-
tymättä

RA: oliko se ilmestymättä? eikö se ilmesty-
nyt jotenkin

RW: jaa ensimmäisenä vuonna siinä oli Ju-
ha Manninen ja Paavo Löppönen

RA: ja kuka se oli se...

RW: niin Risto Volanen,

RA: mutta ei ne sitten jaksaneet, tuliko heille
sitten oppiriitoja siitä, että miten sitä pitäisi
tehdä

RW: vuoden verran ne toimitti sitä ja sitten
se loppu kunnes Raimo Ruottu aloitti uudel-
leen

RA: mutta turha sitä on mainita että Katsaus
on ollut joskus heikoilla

EP: mistä te saitte tuon nimi-idean Katsaus?

RW: se oli selvä varkaus, antroposofisella lii-
tolla oli Tuomi Elmgren-Heinosen toimitta-
ma tiedotuslehti nimeltä Katsaus, muistan et-
tä me Henrin kanssa keskusteltiin siitä, että
otetaan toi nimi ja mä puhuin Tuomille että
hän keksisi jonkun toisen nimen sille lehdelle
ja että me otetaan nyt tämä nimi ja hän suos-
tui siihen, se oli aika röyhkeä temppu... mä
muistan Henrin kanssa käydyn keskustelun
siitä että Katsaus ei ole mikään antroposofi-
nen lehti, siinä voi kirjoittaa antroposofias-
ta, mutta että se on vapaa foorumi, jossa eri-
laiset katsomukset voivat päästä esiin ja se
puhuttiin selväksi kun nimi otettiin

RA: mutta kyllä sä sinne voit pistää, että kyl-
lä se Reijon lehti on ollut, että ilman Reijoa
ei voitu ajatellakaan lehteä, Reijo teki pää-
artikkelit ja yleensä ne joista puhuttiin...
yleensä ne vaimensi tätä Katsausta, se ei oi-
kein hyväksynyt tuo julkisuus sitä, että tällai-
sia vapaita foorumeita on, joissa saattaa ol-

la minkälaisia ihmisiä tahansa, minä muistan yhen Saarikosken pitkän pitkän runon ja me Henryn kanssa taitettiin se hyvin modernisti ei me katsottu mistä me katkottiin sitä, mitä nyt riville aina mahtu, pitihän Henryn kirjallisuudentuntijana jotain tietää, mutta tiättehän te Henryn että se on hyvin vapaa-mielinen mies, mutta kyllä on se nyt tukevissa käsissä tuo lehdenteko ja hienosti tehty... mutta te olette meistä jäljessä kun teillä ei oo valokuvia, minähän se kävin valokuvauksessa näitä kavereita, Pentti Holapan ja Kauko Sipposen ja muut

RW: ne oli sellaisia postimerkin kokoisia kuvia

RA: levikki oli parhaimmillaan vähän toistatuhatta

RW: normaalisti jotain 700—800 ja painos 1500

Uuden moraalin luonnos

RA: sitä minä muistelin, että meillä oli se yks hyvä juttu, jota sä rupesit kehittämään sitä Uuden moraalin luonnosta... kolmeen numeroonhan sinä niitä kirjoitit ja se viimeinen on vieläkin kirjoittamatta, se pääjuttu

RW: tai kaks niitä tuli ja se kolmas piti tulla ja sitä minä en pystynyt kirjoittamaan

RA: missäs se muuten alkoi... jossakin kapakassa kai me sitä ideoititiin, mutta missä se oli

RW: en muista tarkkaan

RA: Kaivohuoneella vai missä me oltiin, kahdestaan me istuttiin vai oliko se Baselissa, siellä se taisi olla ja silloin sinä innostuit tästä uuden moraalin kehittelystä... koskas se tulee se kolmas osa?

KT: pojat kahlasivat Euroopan läpi ja rupesivat hätäpäissään kehittämään moraaliala

RA: sinä saat tehdä siitä koko kirjan, mikä jäi kirjoittamatta, mä luulen että se oli pää-idea siinä uuden moraalin luonnoksessa, että jokainen kokee lopulta sen moraalin omassa sisimmässään ts. mikä on oikein ja väärin

RW: ei mitään valmiita sääntöjä vaan täysi vapaus, nyt mä muistan sen idean, vaan täysi vapaus! mutta sen vapauden täytyy tulla sisimmästä, ettei se ole vain törmäilyä ja se mikä on ihmisen moraalitodellisuudessa se näkyy sen pienistä teoista, miten se arkipäivänä toimii pienissä hommissa

(RA:mä tuon sulle Reijo mansikkamehua, pojat saa olutta.

Ilta oli jo pimenemässä ja Kalevankadun liikenne kohisi jo varsin satumaisena taustalla)

RA: ainakin minä henkilökohtaisesti koin Katsauksen siinäkin mielessä tärkeänä, että siinä oli miettinyttä ja lukenutta joukkoa, kyllä Reijo oli minulle hyvä professori, Katsaus oli myös meille monille ikäänkuin korkeakoulu vaikka Reijo olikin maisteri ja tuolian sinusta tohtori... tuliko sinusta tohtori Katsauksen aikana

RW: joo 1962 ...Raimolta taas oppi sellaista elämäntaitoa, todellisuutta

EP: miten te näätte nyt kun ajatellaan Katsausta silloin ja tänä päivänä, onko siinä roolissa tapahtunut muutosta, onko sen asema jotenkin muuttunut miten te sen koette?

RW: koko maisema on muuttunut radikaalisti, on aika runsaasti kulttuurilehtiä tai sellaisia, jotka pitää itseään sellaisina ja Katsaus on tavallaan uudessa roolissa Kriittisen korkeakoulun julkaisuna, mutta Kriittisen korkeakoulun idea aika paljon syntyi Katsauksesta, sen takia näen siinä jatkuvuutta, ne esitelmät ja alustukset, joita Kriittisellä pidetään niin minusta ne edustaa tätä kulttuurin vapautta, joka oli meidän idea, siinä on aika vahva jatkuvuus nykyisen ja vanhan välillä, en tiedä miten tietoinen jatkuvuus, vaikka juttujen hankintatapa on aivan toinen nyt, silloin jutut oli henkilökohtaisesti ihmisiltä hankittava, nyt ne syntyvät esitelmien kautta, mutta itse esitelmien idea on sama kuin alkuperäisen Katsauksen

RA: mutta kyllä Antti-Veikka (Perheentu-pa), Veilahtea ja Pekka Lounelaa ja muita täytyy lämpimästi muistaa, että ne sentään kirjoitti silloin kun oli jutuistakin pula

RW: mä palaisiin siihen aikaan, kun me huomattiin että me tarvittaisiin yks hyvä juttu, niin me istuttiin folkkariin ja ajettiin Tampereelle V.O. Veilahden luo ja vietettiin yksi päivä siellä hänen asunnossaan, illalla jossakin muualla... tai haluttiin Arvo Salolta juttu niin mentiin Salon luokse tai Saarikosken luo ja vietettiin siellä aikaa

RA: kyllä silloin enemmän pysähdyttiin niiden kirjoittajien kanssa ehkä se nykyaikana saattaa olla niin, ettei ole aikaa eikä voimia pysähtyä sen ihmisen kanssa, tällä tavoin muodostui ihmisten välille hienoa ystävyyttä, kun vaihettiin mielipiteitä

Sisäisen äänen värähtely

EP: nyt saa sellaisen vaikutelman että on kauheasti hälyä ilmassa, kirjoituksia painetaan valtavasti ja tv tuppaa kaikennäköistä ohjelmaa

RW: kyllä mä uskon että palataan takaisin vähemmän hälyiseen aikaan, ihmiset ei kovin pitkään siedä tällaista menoa, palataan ihan tämmöiseen niinkuin yhdessäoloon ja rauhalliseen lukemiseen.. tämä 1900-luvun loppu on erityinen sivuaskel, jota jälkeensä ihmetellään kovin että ihmiset viitsivät elää sellaista elämää... varsinkin kun maailman suuret ongelmat kaatuu päälle niin melkein väistämättä oivaltuu, että tarvitaan mieltävampää ja rauhallisempaa elämää, jos halutaan ihmisenä elää vaikka tämä on tietysti hurskastelua, koska olen mennyt viimeisen viidentoista vuoden aikana mukaan tähän kovaan tahtiin, tosin tänä syksynä olen vetäytymässä siitä

RA: kyllä asia niin on, että ihmisillä on tänä päivänä markkoja ja tekniikkaa tehdä vaikka minkälaisia lehtiä tahansa, siinä suhteessa ne on rikkaita, mutta ne on köyhiä siinä suhteessa missä me oltiin rikkaita, vai onko tämä vain sitä että sitä mennessä aikaa muistelee jotenki elämyksellisenä, silloin kun me siinä oltiin niin siinä oli jonkinlainen yhteisyyden väreily ja tämä on niinkuin hävinnyt se ns. näkymätön oli täynnä jotakin.. oliko sinusta niin?

RW: melkein koko tämä Suomen aktiivinen kulttuuri oli tietty yhteisö, jossa ihmiset tunsivat toisensa, se hieno väreily oli siinä, että nämä oli hyvin toisella tavalla ajattelevia monet näistä meidän kavereista, mutta ne koki kuitenkin että siinä on joku yhteinen keidas, mutta mä luulen että tällaiseen tullaan palaamaan

RA: Katsauksessa on nyt tukeva kirkas ote asioihin, vaikka ne monetki on poikkeuksellisia asioita, mutta siitä vielä puuttuu ihmisen sisäinen ääni, jota mä uskon että niissä Reijon jutuissakin oli... sellainen sisäisen äänen värähtely.. se ei pääse niin syvälle kuin tämänhetken ihminen hädässään sitä haluaisi ilmaista mutta siinä oli se värähtely se sisäisen äänen värähtely Reijon ja muittenkin kirjoituksissa, että ne ei ollut puhtaasti sellaisia kirkkaita selkeitä tukevia kuten nuo nykyisen Katsauksen jutut, hirveen hyviä ne on, minä olen Karin sitä yhtä juttua lukenut



Raimo Antikainen

oikein uskollisesti monena päivänä

RW: vaikka mulla oli ja on ehkä edelleenkin sellainen tyyli, että sitä esiintyy oppineena ja asian tietävänä, mutta kyllä siinä pyrkimys oli myöskin muuhun, se on ehkä sellainen nykytilanteen vaara vielä enemmän, että ihmiset sanoo miten asiat on, ne on asiantuntijoita joissakin asioissa... siitä vasta syntyy kanssakäyminen että ihminen tuo esiin sen mitä hänen sisässään on, se ei oo niinkään esiintymistä

Kekkonen Katsauksen lukijana

RA: tämä sisäistyminen näissä artikkeleissa oli se jonka takia moni luki Katsausta jopa sielunravinnokseen, vaikka Reijo ei ehkä hyväksy tuota ajatusta mutta kyllä mie luulisin vähän näkeväni sitä värähtelyä, mikä siitä on lähtenyt ja miten se tavoitti ihmisiä, kyllä mie muistan kun Kari Rydman kertoi että Kekkonen oli hänelle kertonut että aina kun Katsaus tulee hän lukee sen kannesta kanteen... no oliko asia näin ...

RW: mä en oo kuullutkaan

RA: oon mä sen sulle sanonut.. no minkä takia se sitä mahdollisesti luki?.. sehän tilas sen sinne

RW: Kekkosen alkoi tilata heti kun alkoi ilmestyä se mun juttu Kekkosen ajattelusta

RA: menihän se sinne koko ajan, mä luulen että hän koki jotain mielihyvää, ehkäpä hänessä jotain tapahtui kun hän luki että noilla pojilla on vielä jotain samaa kuin hänellä nuoruudessaan, ehkäpä hän samaistui, en tiedä lukikohan hän sitä niin tiedollisesti ehkä hän luki sitä tuntumien takia ja nämä tuntumat ovat vähän niinkuin Katsauksesta hävinneet, että niitä ei niinkuin viljellä

RW: kyllä Karin jutuissa on tuntumaa, ne on rehellisiä

RA: kyllä ne rehellisiä juttuja siitä ei ole mitään epäilyä, etteikö niissä pilkistäisi tämmöistä ihmistä lähestyvää tuntua, mutta ehkä se on vielä että Kari on arka, vaikka nyt hallitseekin paljon asioita.... mutta Reijo uskalsi tuoda niitä mukaan.... vai onko tämä vain minun tuntumia... minusta tuntui, että tämä oli Katsauksen eräs paras anti

RW: tietysti sen voisi esittää sellaisena ihanteena vaikka en mä vaan tiedä miten sen voisi toteuttaa että tekisi Kriittistä korkeakoulua niin että olisi vähemmän tilaisuuksia, että olisi sellainen kosketus, kunnon keskustelut esitelmöitsijöiden kanssa ennen sitä ja joskus kaikki yhdessä se saattaisi heijastua sitten kaikkeen muuhunkin

RA: se saattaisi olla modernin tämän päivän ihmisen yhteisyys joka olisi jollain tavoin sukua elämän rukoukselle, silloin niistä ihmisistä lähtee liikkeelle tätä sisäisyyttä.. en tiää... mitä filosofit sanoo asiaan

Katsaus ahtaalla

KT: silloin oli varmaankin Katsauksella enemmän tilaa ja sen oli helppo olla pehmeämpikin, musta tuntuu että Katsaus oli hyvin ahtaalla jo 1980-luvun alussa

RW: se alko olla jo 70-luvulla ahtaammalla

KT: se meni ehkä hyvinkin ahtaalle 82 ja 83 kun niitä juttuja ei silloin ollut kun kulttuurielämä muutenkin lopahti... joku lopahtaminen tapahtui 80-luvun alussa... ja silloin kun minäkin tulin siihen 84, kyllä ne oli hakusessa ne jutut, melkein piti itse kirjoittaa, siinä on nyt taas alkanut olla juttuja, siinä on nyt sellainen vaatimaton renessanssi,

RA: se oli aivan siinä vaiheessa, että tipahdaako se pois ja pannaanko tekohengitystä

KT: se on niinkuin puristuksessa se on ikäänkuin kovempi... voi olla, että jos me onnistuttaisiin luomaan pehmeämpi linja... se voi olla hyvin vaikea luoda... siihen pitäisi panna niin paljon aikaa, mutta kun me ollaan kaikki niin kiireisiä ja ollaan kaikessa mukana, se voisi olla että se menisikin sitten, kyllä tämä aika risteilee kovaa rationalismia siinä puristuksessa se yrittää olla, vaikka toisaalta on pinnallista rationaalisuutta ilmassa, eikä se kaikki ole ehkä pinnallistakaan tämä on aiheuttanut sen paineen että ihmiset joutuvat törmäämään itseensä

RW: millä tavalla?

KT: jollain tavalla sisimpäänsä, jollain tavalla elämän ehtoihin, psyykkisiin elämän ehtoihin... tämä liittyy siihen että ihmisille pitää tarjota kovempaa kamaa, rajumpaa tavaraa saadakseen ne liikkeelle niin että ne alkaa luottaa siihen, että tässä on jostain kysymys, ehkä tätä voisi verrata Paavaliin joka kertoo että kun juutalaiset saivat lain ts. he tulivat moraalista hyvin tietoisiksi ja jumalan vihas-ta ja kostosta ja kun he saivat lain, niin Paavali sanoo, että synty tuli teräväksi... kun taas pakanoilla synty ei ollut terävä ne olivat jollain tavoin viattomia, ne saattoivat tehdä hirveätä pahaa mutta osasivat olla myös sydämen hyviä, mutta juutalaisilla oli raskas taakka ja se terävöitti synnin, nykyihmiset on toisessa tilanteessa, niillä on tietoa asioista joka tapauksessa, vaikkei se aina ihan kohdallista olisikaan, mutta ne kantaa tätä tiedon ja tietoisuuden ja tietoisuuteen heräämisen taakkaa ja sen seurauksena tämä mylläkkä niiden elämässä tulee niinkuin terävämäksi, siis pahan aktivoituminen eräässä mielessä, en tiedä olenko oikeassa, en väitä niin, mutta mulla on tullut sellainen ajatus että sellaisella kevyellä tavaralla tässä ei pärjätä, tavallaan täytyy ikäänkuin kehittää joitakin menetelmiä — tavallaan esim. ajattelun seminaari on sellainen — tai ajattelun tapoja joilla ihmiset oivaltaa että miten ne on tässä maailmassa, elämän prosessit kulkee tämän kaiken ohella ja noudattavat täysin yllätyksellistä lakia

Hento voima

RA: mä oon vaan huomannu, että lopulta arvoasteikossamme se voima, joka liikauttaa

ihmisen liikkeelle onkin niinkun heikko, pieni ja heikko ja se on se joka koskettaa jotakin siellä ihmisen sisikunnassa ja se on niin voimakas se heikon voiman kosketus siihen ihmiseen, että siitä ihmisestä lähtee aivan uusi virtaus liikkeelle, läpäisten kaiken sen rationaalisen tietoisuuden ja se kokee se ihminen että nyt tapahtuu jotain hienoa ja se hieno voima on kuin kirkas valonsäde, se on se hento voima

KT: tällaisia hienon hienoja elämän prosesseja on, tämä ei ole ristiriidassa ollenkaan, meidät on kuitenkin ajettu tähän toiseenkin tilaan, meidän on pelastauduttava siitä tilasta käsittämällä sitä tilaa, mutta sitten on tämä hienon hienojen prosessien alue, joka ei ole millään tavalla hallittavissa

RW: se alue on hyvin yllättävä tämä hienon hienojen prosessien alue, sitä vaan yhtäkkiä on niinkun iloinen onnellinen tai tyytyväinen jossakin tilanteessa eikä sitä ole voinut suunnitella sitä asiaa, se voi olla totta että nykytilanteessa tarvitaan rajumpia keinoja, mutta kyllä minä olen kokenut, että saa vastakaikua kun lähtee näistä peruskysymyksistä mikä on ihminen? että saa tämän kysymyksen heräämään, mihin me mennään? ja voiko ihminen muuttua?, jopa vähin äänin saa kosketuksen johonkin ihmisryhmään näillä kysymyksillä vaikka ne olisi liikemiehiä, poliiseja tai opettajia, sairaanhoitajia

RA: eiköhän ne ihmiset juuri sitä odotakin että jotain tällaista sisäistä kosketusta tapahtuisi, sitä kai ne lopulta odottaa eikä vain sanoja ja tietoja koska sen sisäisen kosketuksen kautta vapautuu myös jonkunlainen alue ymmärrystä

Rationaalinen kuori ja hienot virrat

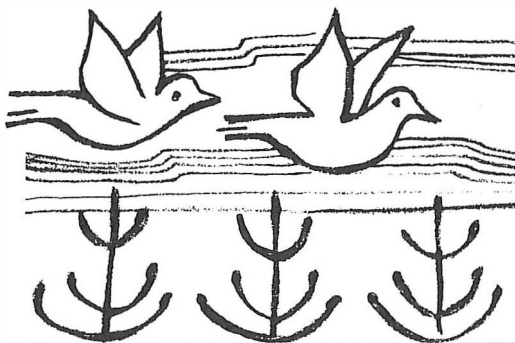
RW: mulle tulee sellainen yksinkertainen kuva tästä nykyihmisestä, ihmisissä on sellainen kova kuori ja sen alla on toinen ihminen joka tulee esiin jota sitten ehkä häpeilee jälkeensä, kuten siellä Liikkeenjohdon instituutissa ne rupesivat keskenään keskustelemaan keskustelivat illan ja yön ja laativat sitten ihan paperille elämän uudistamisen periaatteita, mutta seuraavana päivänä ne häpeilivät, hetken aikaa ne olivat tämän sisäisemmän ihmisen armoilla itsessään, mutta miten tämän kuoren saa rikki ja mitä Kat-

saus ja Kriittinen voivat tehdä, mitä uusia räjähteitä tarvitaan... sitä kuorta ei niin paljon ollut 30 vuotta sitten?

EP: mikä se on tämän kuoren rakenne, onko se tämä mitä Kari puhuu tästä rationaalisuudesta, onko se tämä tieteellinen pintasilaus, joka on ikäänkuin jähmettänyt tilanteen, tulee sellainen olo, että jossakin tiedetään vastaukset kaikkiin kysymyksiin ja kaikki tuntee olonsa asiantuntemattomaksi kaikissa kysymyksissä ja keskustelu on näin mahdotonta

RW: se on mennyt pidemmälle, että ihmiset eivät luota enää omaan terveeseen ajatteluun ja tunteeseen vaan se on tieteellinen asiantuntemus, joka sanoo onko jumalaa tai henkiä olemassa tai onko puppua puhe yliaistillisesta mä luen tähän nykytilanteeseen myös sen mitä hienosti sanotaan postmoderniksi elämäntavaksi, että ihminen on miltä hän näyttää, että se miltä minä näytän tulee pääasiaksi, miten pukeudun ja käyttäydyn ja kieliä puhun, vaikka Henri Broms ylistää tätä pintaa jossakin mielessä mutta tämä on myös sitä kovaa kuorta johon tavara- ja city-kulttuuri antaa aineksia

KT: siinä on monta tietä, miten tavattoman puhutteleva voi olla tuollainen ortodoksisuus, suora hengen kokeminen, mutta siinäkin pitää olla sitä voimaa ennenkuin nykyihminen tajuaa, että se on paikallaan, toinen on se että käy samoilla aseilla sen kovan rationaalisuuden, kovan informaation kimppuun ja osoittaa että voidaan puhua ikäänkuin rationaalisesti ihmisen alkuperäisimmistä kokemuksista ja sillä ikäänkuin vapautetaan... tässä juuri on ristiriita: tuntuu että on pakotettu puhumaan kovin käsittein, mutta puhuessaan kovin käsittein tarkoittaa sitä, että hienommat virrat hoitaa asiat ●



ERKKI LÄHDE

professori
Helsinki

Metsä 2000 ohjelman biologis- ekologinen vaihtoehto

Kriittisessä korkeakoulussa 17.11.87
pidetyn alustuksen pohjalta laadittu
tiivistelmä

Vaihtoehtoisen eli biologis-
ekologisen metsänhoidon ja
-käsittelyn tavoitteena on
tuottaa taloudellisesti
mahdollisimman runsaasti,
mahdollisimman korkealaa-
tuista puuta huomioonottaen
metsien eri käyttömuodot ja
metsien terveydentila sekä
tuotoskyvyn säilyttäminen
myös pitkällä aikavälillä
mahdollisimman korkealla
tasolla.

Metsäluonnon kestävyyttä vahvistettava

Metsien käsittelyssä tulee ottaa huomioon erityisesti metsäluonnon kestävyys ja sen terveydentilaa uhkaavat ilman saasteet. Metsien säilyttäminen mahdollisimman kestävä näitä rasitteita vastaan edellyttää tiettyjen käsittelymenetelmien käytön rajoittamista sekä vastaavasti toisten menetelmien suostamista.

Tähän mennessä pääosin korjuutekniikan ehdoilla laaditut metsänkäsittelymenetelmät merkitsevät tinkimistä puuntuotannossa ja metsien monikäytössä. Huomattava osa menetyksistä on pitkän aikavälin piilokustannuksia kuten vähitellen heikkenevä metsähygieniä, erilaisten tuhonaiheuttajien jatkuva lisääntyminen sekä metsämaan kasvukunnan heikkeneminen.

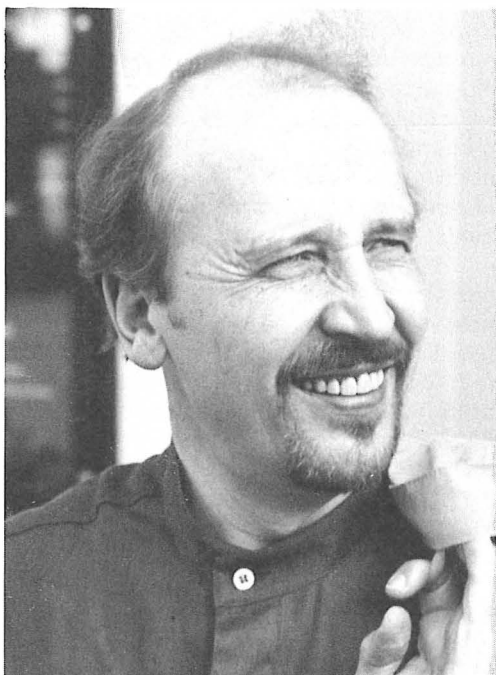
Kalliit ja suuret koneyksiköt edellyttävät suuria leimikoita ja luonnon pienpiirteisyyden rikkovia suurkuvioita. Tällaisella "metsäntasauksella" ja "keskimääräistämällä" joudutaan tinkimään metsänhoidon tavoitteista, köyhydetytään metsäluontoa ja heikennetään puuntuotosta sekä monikäytön mahdollisuuksia.

Korjuutekniikkaa tulisi kehittää kevyempään, varovaisempaan, puustoa ja maastoa mahdollisimman vähän vaurioittavaan sekä metsänhoidolliset ja monikäyttöiset tekijät nykyistä paremmin huomioonottavaan suuntaan.

Tulevaisuuden korjuutekniikan tulee pelkan voiman ja massiivisuuden sijasta korostaa toimivuutta, ketteryyttä, monikäyttöisyyttä ja pientä kokoa. Nämä periaatteet merkitsevät mahdollisesti välittömien työkuustannusten suurenemista ja nykyistä työvaltaisempia menetelmiä, mutta menetykset korvautuvat pitkällä aikavälillä välillisten ja piilokustannusten alenemisella sekä metsien tuotoksen ja terveydentilan korkeammalla tasolla.

Metsän peitteellisyys jatkuvalla kasvatuksella

Vaihtoehtoisessa ohjelmassa metsät jaetaan rakenteeltaan ja käsittelyltään kahteen pääryhmään: eri-ikäisrakenteiset eli kaikenkokoisia puita sisältävät ja tasaikäisrakenteiset eli



Erkki Lähde

samankokoisia puita yhdessä tai kahdessa kerroksessa sisältävät metsät.

Kasvattamalla metsiä eri-ikäisrakenteisina ja runsaasti lehtipuita sisältävinä sekametsinä ne säilyvät parhaiten peitteellisinä ja erilaisia tuhoja vastaan vastustuskykyisinä. Eri-ikäisrakenteisissa havupuuvaltaisissa sekametsissä käytetään ensisijaisesti ns. jatkuvan kasvatuksen hakkuita säilyttäen puuston määrä vastaavanlaisen tasaikäisrakenteisen metsän kiertoajan keskimääräisellä tasolla. ”Kypsät”, jo kasvunopeudeltaan hidastuneet puuyksilöt sekä nuorista puista vialliset yksilöt poistetaan. Liian tiheät kohdat harvennetaan. Kysymyksessä on kaikenkokoisten puiden eli koko metsän hoito.

Jatkuva kasvatus merkitsee siten jaksolliseen kasvatukseen eli alaharvennus-päätihakkuuvaihtoehtoon verrattuna tukkipuun saannon lisääntymistä. Menettely helpottaa ja lisää erityisesti korkealaatuisen sahapuun saantia teollisuudelle, sillä jatkuva kasvatus vähentää esimerkiksi avohakkuun metsänomistajissa aiheuttamaa haluttomuutta myydä puuta.

Jatkuvan kasvatuksen käyttö ja lehtipuiden suosiminen puustoisilla luonnontilaisilla sekä ojitetuilla turvemailla, jotka ovat luontaisesti nimenomaan eri-ikäisrakenteisia, merkitsee täydennysojituksen ja ojien per-

kauksen tarpeen vähentämistä.

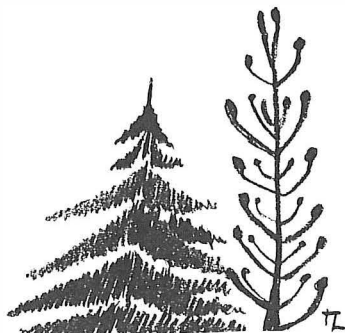
Tasarakenteisissa metsissä syntyy havupuille uudistetuilla ja tehokkaasti muokatuilla aloilla usein runsas luontainen lehtipuusto, joka monesti sisältää runsaasti rauduskoivua. Kun esimerkiksi männyn istutus on joko osittain tai kokonaan epäonnistunut tai on arvioitavissa taimikon kehittyvän huonolaatuiseksi, on metsätaloudellisesti järkevintä tehdä kasvatussuunnitelmiin muutos kasvatamalla havupuun sijasta koivua. Samoin on syytä menetellä myös niissä tapauksissa, joissa havupuutaimikon hoito on jäänyt kokonaan tekemättä ja alueelle on kehittynyt täysitiheä siemensyntyinen koivikko. Siten menetellen voidaan uhkaavaa järeän koivun pulaa tulevaisuudessa lievittää nopeimmalla tavalla.

Kevyt maankäsittely ja koivun suosiminen

Sellaisia voimaperäisiä metsämaan muokausmenetelmiä, joilla nostetaan kivennäismaasta ns. raskaista metalleista rikastunut kerros maan pintaan, tulee erityisesti välttää. Mm. ilmansaasteiden happaman laskeuman seurauksena maan pintakerros happamoituu, jolloin haitalliset kemialliset yhdisteet muuttuvat liukoisiksi ja tulevat puiden ja muun metsäkasvillisuuden käyttöön sekä sitovat tarpeellisia ravinteita käyttökelttomiksi yhdisteiksi.

Lehtipuiden, erityisesti koivun kohtuullisen suosimisen lisäksi tulee kulotuksen käyttöä uudistusalan maan käsittelymenetelmänä selvästi lisätä. Puhtaana tai lähes puhtaana kuusikkona kasvatetut metsiköt tulee lahovikojen välttämiseksi ja maan tuotoskyvyn säilyttämiseksi uudistaa lehtipuulle, lähinnä rauduskoivulle ja kehittää edelleen lehtipuuvaltaisiksi sekametsiksi. Mekaanista maankäsittelyä tarvittaessa on syytä tyytyä käyttämään kevyen tekniikan menetelmiä kuten esim. ekoäestystä, jolla maahan tehdään tiheästi kapeita, humuksen rikkovia ja kivennäismaahan ulottuvia uria. Tällaisia maan käsittelymenetelmiä voidaan käyttää jo ns. väljennyshakkuulla harvennetussa metsässä ja nopeuttaa siten luontaista uudistumista. Näin menetellen luontaisesta uudistamisesta saadaan entistä kilpailukykyisempi mene-

telmä ja välttyään monilta avohakkuuseen ja viljelyyn liittyviltä ongelmilta ja suurilta kustannuksilta kuten taimitarhakustannuksilta sekä niiltä tuhoriskeiltä, joita aiheutetaan viemällä sairaita ja kasvuhäiriöisiä taimia metsään.



Luontainen uudistaminen ja tiheänä kasvatus

Vaihtoehtoisessa ohjelmassa metsän uudistamisessa käytetään ensisijaisesti luontaista uudistamista. Vain puuttomien alojen metsityksessä, puulajia sopivan reunametsän puuttuessa vaihdettaessa sekä liian harvojen ja aukkoisten taimikoiden täydennyksessä tarvitaan viljelyä, jonka ensisijaisesti tulee olla hajakylvöä. Laajoja yhtenäisiä, usean hehtaarin suuruisia avohakkuuta tulee tällöinkin välttää. Yhtenäisen avoalan koko ei Etelä-Suomessa saa ylittää 5 eikä Pohjois-Suomessa 3 hehtaaria.

Tuoreiden ja sitä viljavampien kuusivaltaisten metsien uudistaminen luontaisesti koivulle, lähinnä rauduskoivulle, jonka muodostaman verhopuuston suojaan uudistetaan kuusi joko luontaisesti tai hajakylvöllä, nostaa koivun havupuuta nopeamman kehityksen vuoksi puun tuotosta sekä lyhentää kieroaikaa lisäten ja nopeuttaen siten hakkuutuloja. Pitkällä aikavälillä näin menetellen säilytetään metsien tuotoskyky korkeampana kuin kasvattamalla havupuun, lähinnä kuusen jälkeen uusi havupuusukupolvi.

Mahdollisimman korkean määrällisen ja laadullisen tuotoksen saavuttamiseksi metsiköt perustetaan ja taimikot kasvatetaan tiheinä. Tavoitteena tulee olla vähintään 5000 — 6000 kpl/ha perustamistiheys. Tämä saavutetaan parhaiten luontaista uudistamista ja sekametsän syntymistä edistävillä menetelmillä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää

myös taimikoiden hoitamista varovaisesti puukohtaisilla mekaanisilla menetelmillä. Nostamalla metsikön perustamistiheys 5000 — 6000 kpl:een/ha kohooa määrällinen puuntuotos esimerkiksi Etelä-Suomessa usein ensiharvennusvaiheessa kymmeniä kuutiometrejä nykyiseen 2000 kpl:n perustamistiheyteen verrattuna.

Harvana oksikkaisiksi kasvatettujen nuorien männiköiden huonon laadun korjaaminen elävien ja jopa suhteellisen paksujen oksien karsimisella ei ole järkevää toimintaa. Menettely ei perustu riittävään tutkituun tietoon, vaan sisältää huomattavia tuho-, laatu- ja tuotosriskejä, joista ensimmäisiä merkkejä on jo todettu sekä Ruotsissa että Suomessa. Karsiminen tulisikin rajata luontaisesti tai kylväen syntyneisiin ja tiheänä kasvaneisiin hyvälaatuisiin männiköihin, jolloin poistettaisiin vain jo kuolleita oksia.

Luopumalla vesakkomyrkköjen käytöstä ja kasvattamalla taimikot tiheinä hyväksyen havupuutaimikoissa runsas lehtipuusekoitus (30—40 % runkoluvusta) vähennetään taimikonhoitokustannuksia ja edistetään puuston laadullista ja määrällistä kehitystä sekä kestävyyttä esimerkiksi ilmansaasteita vastaan.

Ojitus ja lannoitus ympäristön rasitteena

Maamme suopinta-alasta on jo ojitettu ylisien määrän, jonka luonto olisi voinut vaurioita kestää. Esimerkkinä vaurioista ovat vesien rehevöityminen ja likaantuminen, pohjavesipinnan muutokset, toistuvat rajut tulvat sekä lähteiden ja purojen tuhoutuminen. Uudisojitus tulisikin nopeasti lopettaa.

Metsien väkilannoitteilla lannoittamista ei ole syytä tehdä, vaikka sen lopettamisen seurauksena lyhyellä aikavälillä puuntuotoksen määrän kasvu pienenee. Pitkällä aikavälillä metsien terveydentilan ja tuotoskyvyn parempana säilymisen ansiosta metsien tuotos kuitenkin kohoo. Väkilannoitteet lisäävät mm. ilmansaasteista aiheutuvaa metsämaan happamoitumista. Vaihtoehtoisessa eli biologis-ekologisessa ohjelmassa kiinnitetään siten erityistä huomiota mahdollisimman korkealaatuisen puun tuottamiseen, josta puuntuotannon taloudellisuus ja metsäteollisuuden kilpailukyky ovat ratkaisevasti riippuvaisia. ●

TAPANI RUOKANEN
päätoimittaja
Helsinki

Mihin maailma on menossa?

Kriittisessä korkeakoulussa
28.9.1987 pidetty alustus

Tätä esitystä valmistellessani koin suuren kiusauksen testata arvoisia kuulijoitani — ja nautiskella hiukan salaisesti. Olin nimittäin melkein täsmälleen neljä vuotta sitten puhumassa tässä samassa paikassa Kriittisen korkeakoulun tilaisuudessa samasta aiheesta. Jospa pitäisin saman puheen — huomaisiko kukaan sitä, olisiko tilanne yhtään muuttunut?

Tätä esitystä valmistellessani koin suuren kiusauksen testata arvoisia kuulijoitani — ja nautiskella hiukan salaisesti. Olin nimittäin melkein täsmälleen neljä vuotta sitten puhumassa tässä samassa paikassa Kriittisen korkeakoulun tilaisuudessa samasta aiheesta. Jospa pitäisin saman puheen — huomaisiko kukaan sitä, olisiko tilanne yhtään muuttunut?

Aihe on jatkuvasti polttava ja tärkeä, mutta kuitenkin en aio pitää samaa puhetta. Sen sijaan kysymyksenasettelun samankaltaisuus tänään ja syyskuussa 1983 sai miettimään, miksi emme ikäänkuin pääse eteenpäin. Miksi olemme jatkuvasti epätietoisia maailman tilanteesta ja haluamme lehtimiehiä profetoimaan, esittämään tulevaisuuden näkyjä, visioita, pelottelemaan tai lohduttamaan? Olen varma siitä, etteivät tämän tilaisuuden järjestäjät halua meidän pohdiskelevan pelkästään viihdyttääksemme itseämme — vaikka toivottavaa tietysti on, että kaikki viihtyvät tänä iltana täällä. Syyt saman kysymyksen esilleottamiseen vuodesta toiseen ovat moninaiset. Aion käydä niitä läpi — ja samalla hahmotella kuvaa maailmasta.

Kuva maailmasta on sekasortoinen

Kehittyneen tiedonvälityksen ansiosta saamme tänään tietoja maailman tapahtumista nopeammin ja laajemmalta alueelta kuin koskaan aiemmin — kuitenkin kysymys siitä, mihin maailma on menossa, on entistä polttavampi. Tässä on paradoksi: eikö maailman tilanteen hahmottamiseksi riitä se, että seuraa televisiota ja lukee lehtiä. Esi-isämme joutuivat pohtimaan samaa kysymystä, mihin tässä ollaan menossa, paljon konkreettisemmin kuin me: heille kyse oli siitä, mitä on tehtävä, jotta minun perheeni pysyy hengissä esimerkiksi kovan katovuoden jälkeen, miten Suomi pysyy maailmankartalla. Maailmanmeno kosketti suoraan ihmisen arkielämää.

Meille kysymys maailman menon suunnasta on monitasoinen: millaiset henkiset, ideologiset, kulttuuriset tai poliittiset virtaukset ovat nousussa — tai millaista tulevaisuutta nykyisten poliittisten ja taloudellisten tapahtumien pohjalta voi ennustaa. Pohjimmiltaan kyse on yhä eloonjäämisestä.

Kato ja sato

Hyvän kuvan maailman tapahtumien monimutkaisuudesta ja sekasortoisuudesta saa esimerkiksi pohdiskelemalla katovuoden vai-
kutusta Suomen tilanteeseen tänä syksynä. Yksityisen viljanviljelijän kannalta tämä syksy on elämän perusteita koetteleva katastrofi: kato aiheuttaa kymmenien tuhansien markkojen menetykset, velat ja niiden korot tulevat maksettaviksi, mutta tulosta ei ole tehty. Vielä puoli vuosisataa sitten kyse olisi ollut koko kansakuntaa koettelevasta onnettomuudesta. Nyt tiedetään, että yksityisen maanviljelijän murheesta huolimatta, kato ei horjuta kansakunnan hyvinvoinnin perusteita, koska maatalouden osuus tuotannosta on supistunut.

Ankara katovuosi koskettaa vain yksityistä viljelijää, hänen maatalousyritystään, jonka hengissä pitämiseksi on ohjattava yhteiskunnan pääomia kasinotaloudesta hiukan myös maatalouteen. Kansallinen kysymys kato ei kuitenkaan ole kuin korkeintaan siten, että nyt vältetään maatalouden ylituotannon markkinoimiskustannuksilta — tai ne siirretään katovahinkoihin. Hyvinvoinnin taso Suomessa on niin korkea ja tuotanto niin monipuolistunut, ettei yhden sektorin kriisi uhkaa koko yhteiskuntaa. Tilanne on uusi. Se vaatii monimutkaisempaa pohdiskelua, taustojen selvitystä ja arviointia kuin koskaan aiemmin.

Jos arvioimme katovuotta pelkästään kansantaloudellisesti, tällainen näkökulma tarjoaa mahdollisuuksia varsin viileään toimintaan: olisiko nyt hyvä antaa muutamien viljelijöiden mennä konkurssiin ja poistaa näin ylituotanto-ongelmia jo ennakolta. Mutta toinen tarkastelukulma, joka ottaa huomioon yksityisen ihmisen onnen ja menestyksen tavoittelun, mutta myös ahdingon ja kärsimyksen, pakottaa toisenlaiseen toimintatapaan: tiedetään, että ainakin yksi nuori viljelijä on epätoivoissaan tehnyt tänä syksynä itsemurhan nähtyään työnsä tulosten valuvan hukkaan. Hyvinvointiyhteiskunnassa on jokaisella ammatinharjoittajalla oikeus työhön ja siitä saatavaan taloudelliseen ja henkiseen tyydytykseen. Yhteiskunnan on pidettävä huolta siitä, ettei kukaan joudu epätoivoon. Vai onko?

Pitkä esimerkkini katovuodesta kuvaa kuinka monimutkainen maailmamme on tä-

nään. Yhteiskunnallisten ratkaisujen taustalla ei enää ole vain yksi arvomaailma, ei edes yhden kansakunnan ratkaisuissa ole yksiarvoista ideologiaa, jonka mukaan voi toimia. Olisi saatava tietoa tapahtumien todellisesta sisällöstä ja kyettävä samanaikaisesti arvioimaan tehtävien ratkaisujen moraalisia sisältöjä: mikä on oikein ja mikä väärin, mihin kannattaa pyrkiä ja mikä pitää hylätä.

Jo Suomen katotilanne osoittaa tämänhetken tapahtumien monimutkaisuuden. Kun siirrymme oman maamme rajojen ulkopuolelle, kuva tapahtumista muuttuu entistä sekasortoisemmaksi.

Aseistus ja sopimukset

Lehdistö kertoo kuinka suurvallat ovat pääsemässä sopimukseen keskimatkan ydinaseitten hävittämisestä. Ensimmäistä kertaa ihmisen historian aikana joku asejärjestelmä hävitetään sen sijaan, että sen kasvattamiselle asetettaisiin joku katto, kuten tähänastisissa suurvaltojen välisissä ydinaserajoitussopimuksissa. Toisaalta saamme tiedon, jonka mukaan sopimus syntyessään poistaa todellisuudessa vain kolmisen prosentin maailman ydinaseistuksesta. Mihin maailma on menossa? Onko syytä riemuun vai kyyntiseen huomautukseen: suurvallat poistavat sellaista, mitä eivät tarvitse — ydinpelote on jo siirtynyt entistä nykyaikaisempiin, liikkuviin järjestelmiin, merellä ja ilmassa?

Jälleen kuvamme on sekasortoinen. Kokonaisuuden hahmottamiseksi tarvitsemme perustietoja, jotka pitävät paikkansa. Niitä ovat mm. tiedot maailman ydinaseistuksen rakenteesta, mikä ero on strategisilla ja taktisilla ydinaseilla, mikä on aseiden määrä ja laatu. Tämä ei vielä riitä. Tarvitsemme tietoja puolustusopeista, jotka ovat ydinasepelotteen taustalla: NATO ei ole luopunut ydinaseiden ensikäytön opistaan, mutta syny on Varsovan liiton perinteisten aseiden ylivoima Euroopassa. Länsi vastaa idän konventionaaliseen sotilaalliseen ylivoimaan halvalla ydinasepelotteella. Mitä tapahtuu, kun tämä pelote, NATOn puolustuksen selkäranka Euroopassa, hävitetään? Onko sopimus vain teatteria, mihin maailma on menossa?

Pelkkä tieto asejärjestelmistä, perinteisis-

tä ja ydinaseista, ei riitä. Ei myöskään tieto puolustusopeista. On kyettävä näkemään myös solmittavan sopimuksen poliittisia seauksia. Sopimus merkitsee vuoropuhelun tiivistymistä käytännön toiminnaksi suurvaltojen välillä, luottamuksen ilmapiiri kasvaa. On mahdollista päästä ymmärtämään toisen motiiveja. On mahdollista ryhtyä keskustelemaan myös muista maailmaa uhkaavista tekijöistä, kuten strategisista ydinaseista ja kemiallisista aseista. On mahdollista arvioida kokonaisvaltaisesti kehityksen suuntaa. On mahdollista murtaa viholliskuvia. Samalla Euroopan on etsittävä puolustukselle uudenlaisia vaihtoehtoja. Tiivistykö sotilaallinen yhteistyö Länsi-Euroopan maiden kesken, kun ydinvarjo häviää?

Etsittäessä ratkaisuja Suomen katotilanteeseen ja mietittäessä yksityisen viljelijän kohtaloa, emme voi lähteä pelkästään kansantaloudellisista ja materiaalisista laskelmista, vaan on otettava huomioon tietyt poliittiset tekijät — kokonaisvastuu, inhimilliset näkökohdat, kansakunnan edut, joita ei voi mitata rahassa. Samalla tavalla arviotaessa ydinaseiden poistamista ei voida laskea pelkästään matemaattisesti, kuinka hyödytöntä tai hyödyllistä tiettyjen aseiden poistaminen on, vaan on otettava huomioon, miten nyt käynnissä oleva prosessi vaikuttaa kokonaisuudessaan, poliittisten ideologioiden tasolla, kulttuurien kohtaamisessa, yhteisymmärryksen rakentamisessa, yhteisten tavoitteiden hahmottamisessa.

Kaikilla ei ole samoja tavoitteita

Kansakunnan sisäisessä elämässä kokonaisuuden pohdiskelu ja yksittäisten ryhmien etujen sovittaminen yleisiin auttaa meitä hahmottamaan koko kansakunnan tavoitteita, jotka mahdollisimman suuret joukot voivat hyväksyä. Tiedonvälityksen tehtävä, julkisuuden tehtävä, on tuoda tietoisuuteemme paitsi rakenteellisia muutoksia, myös yksittäisten ihmisten kärsimystä, taistelua ja voitoja. Julkisuus auttaa hahmottamaan kokonaisuutta ja löytämään kestäviä arvoja erilaisten eriytyneiden ryhmien ja yhteiskunnan sektoreiden omista sisäisistä tavoitteista ja

arvomaailmoista. Tehtävä on monimutkainen ja vaikea. Se merkitsee sitä, että tiedonvälitys ei voi olla vain irrallisten tapahtumien tiedottamista tai jonkun firman, teollisuusyrityksen tai vaikkapa MTK:n tai valtion byrokratiaa tai vallankäyttäjän tietojen välittämistä. On löydettävä syy-yhteyksiä ja loogisia jatkumojia.

Kansainvälisessä elämässä sama kokonaistavoitteiden esillä pitäminen on tärkeää. Yhä enemmän kokonaistavoitteeksi voidaan asettaa ihmiskunnan eloonjääminen: missä määrin yksittäisten valtioiden, suuryritysten, ryhmien ja blokkien tavoitteet uhkaavat tätä kokonaispäämäärää. Eloonjäämisen strategioita hahmotettaessa yhdistyvät rauhanliikkeen, ympäristöliikkeen, erilaisten ideologioiden ja uskontojen pyrkimykset. Niitä arvioidaan yhden kestävän arvon pohjalta: edistävätkö ne elämän säilymistä vai eivät.

Jo nyt on havaittavissa, että ydinsodan uhka on yhdistänyt kansakuntia etsimään yhteisiä eloonjäämisen strategioita. Kuitenkin taustalla ovat vielä epäluulot ja pelot, halu voittaa ja alistaa toinen, käsitys oman ideologian ja vallankumouksen universaalisuudesta. Nämä uskomukset ovat monien valtioiden perusta, mutta ne ovat myös yksittäisen ihmisen liikkeellepanevia uskomuksia, arvoja, osa elämän tarkoitusta.

Mutta läheskään kaikilla maailmassa ei ole samanlaisia murheita eikä samaa ideologiaa. Kun Eurooppa, Yhdysvallat ja Neuvostoliitto pohtivat ydinsodan uhkaa tai ympäristön tuhonäkymiä, Lähi- ja Keski-idässä on palattu uskonnolliseen fundamentalismiin. Teheranista ohjataan maailmanlaajaa vastaliikettä teknologialtaan ja taloudeltaan ylivoimaista judeo-kristillistä kulttuuria vastaan. Iranin ja Irakin sotaa pyrkivät lopettamaan YK:n turvallisuusneuvoston pysyvät jäsenet yksimielisellä päätöksellä: Yhdysvallat ja Neuvostoliitto ovat samassa rintamassa, koska niiden molempien etuja uhkaa islamilaisen vallankumouksen leviäminen Arabian niemimaalle. Iran on kuvattu julkisuudessa petomaiseksi valtioksi, jota johdavat fanaattiset mullahit. Kuitenkin Irakin hyökkäys seitsemän vuotta sitten Iraniin palveli samoja valtioita, sosialistista ja kapitalistista maailmaa, jotka eivät lopulta ole niin vastakkaisia kuin päivänpolitiikka antaisi ymmärtää. Niiden tavoitteet ovat yhtenevät, jos vastapooliksi asetetaan Iran ja islamilainen vallankumous.

Uudet ideologiat

Jos Iranissa on kyse islamilaisen kulttuurin olemassaolon oikeudesta lännen kapitalistisen ja sosialistisen kulttuurin rinnalla, monissa kolmannen maailman valtioissa kysymys rauhasta tai luomakunnan loukkaamattomuudesta — kapitalistien ja sosialistien perusarvoista — on kovin kaukainen. Paljon lähempänä on kysymys oikeudenmukaisuudesta. Oikeudenmukaisuuden toteuttaminen sosialismin tai kapitalismin perinteisin ideologioin näyttää entistä epätodennäköisemältä.

Afrikassa monet sosialismiin pyrkivät valtiot ovat joutuneet huomaamaan, että tämä ideologia on sittenkin räätälöity eurooppalaiseen todellisuuteen eikä siirtomaa-ajan jälkeen muovattuihin valtioihin, joissa eletään pieniyhteisöissä, luontaistaloudessa tai joissa heimoristiriidat ja musta rasismi ovat todellisuutta tai joissa peruselintarvikkeista ja -terveydenhuollosta on pula. Afrikkalaista vaihtoehtoa ei ole vielä löydetty, taloudellisen riippuvuus kapitalistisista ja sosialistisista maista hidastaa sen etsimistä. Ristiriitojen syvetessä ja kärjistyessä — nälänhätä uhkaa jälleen samoja maita kuin kolme vuotta sitten — monissa maissa on kyse kirjaimellisesti fyysisestä eloonjäämisestä. Eteläisessä Afrikassa oikeudenmukaisuuden toteuttamisessa on syntymässä uusia ryhmiä, kommunistit ja kristityt kohtaavat, syntyy uusi musta ideologia, joka ajan kuluessa voi muodostua samanlaiseksi vastakulttuuriksi kuin islam.

Samalla tavalla uudenlaista ideologiaa etsitään Latinalaisessa Amerikassa. Nicaragua on ensimmäinen valtio, jossa vapautuksen teologian pohjalta on syntynyt kokonainen yhteiskunnallinen järjestelmä. On selvää, että esimerkiksi amerikkalaisilla on suuria vaikeuksia erottaa sandinismia ja sosialismia toisistaan — toisaalta vähäväkinen Nicaragua on joutunut etsimään tukea nimenomaan Kuubasta, sosialistisesta valtiosta, jonka sosialismi poikkeaa eurooppalaisesta mallista. Nicaraguan tämänhetkinen pyrkimys toteuttaa rauhansuunnitelma tuntuu amerikkalaisista mahdollomalta, koska se ei sovi perinteiseen ajattelutapaan kapitalismin ja sosialismin vastakkaisuudesta.

Nicaragua on vasta alkua Latinalaisen Amerikan kehityksessä. Alueen valtiot ovat

siirtyneet viime vuosina nopeasti sotilasdiktatuureista demokraattisiksi valtioiksi, joilla on suunnattomia vaikeuksia käynnistää kansallisia kehitysohjelmia. Syy on hyvin yksinkertainen: lännen pankkien suuret sijoitukset diktatuurien aikana ovat erääntyneet maksettaviksi, mutta valtioiden tuotantokoneistot eivät ole kehittyneet odotetulla tavalla. Ne eivät tuota niin paljon kuin toivottiin toisaalta oman maan kehitysohjelmien toteuttamiseksi ja toisaalta lainojen ja niitten korkojen maksamiseksi. Seurauksena on Puola-ilmiö, joka johtui samantapaisesta tilanteesta ja johti Solidaarisuuden syntyyn 1980-luvun alussa. Silloinkin tuotanto oli kykenemätön vastaamaan lainoista ja kansan vyötä ei voitu kiristää loputtomasti. Seurauksena oli koko Puolan yhteiskuntajärjestelmän horjuminen. Peru on jo irtautunut pankkien vaatimuksesta, Brasilia kykenee yhtenä maailman talousjäteistä toteuttamaan itsenäisiä ohjelmia, jopa sanelemaan pankeille omia aikataulujaan.

Vielä tällä hetkellä Latinalaisen Amerikan valtiot eivät ole kyenneet muodostamaan yhtenäistä rintamaa monikansallisia pankkeja vastaan, mutta niiden hallitusten on etsittävä entistä tiukempia vastatoimia. Demokratian edellytys ja nykyisten hallitusten vallasapysyminen riippuu siitä, kykenevätkö valtiot vastaamaan kansalaistensa tarpeisiin. Niihin vastaaminen edellyttää puolestaan entistä kansallisempaa politiikkaa, erityisesti taloudenhoitoa, joka jättää jotakin maiden kansantuotteesta myös omille kansalaisille. Tämä merkitsee automaattisesti sitä, etteivät pankit tule saamaan omiaan takaisin toivotun aikataulun mukaisesti. Jos yhtenäinen rintama syntyy, seurauksena saattaa olla taloudellinen katastrofi rahoittajapankeissa ja -valtioissa.

Tulevaisuus?

Merkit Yhdysvaltain taloudellisen ylivoiman murtumisesta ovat voimakkaimmat Tyynen meren alueella. Japanin nopea kehitys toisen maailmansodan jälkeen on luonut saarivaltiota taloudellisen imperiumin, jonka ainoa vastapooli voi olla Yhdysvallat tai koko yhdentynyt Eurooppa. Japani on vasta ensimmäinen valtio, jonka kehitys on saavuttanut korkean tason. Sama prosessi on al-

kuvaiheessa useissa muissa valtioissa, Etelä-Koreassa, Singaporessa, Taiwanilla — ja ennen pitkää myös Kiinassa. Idässä perinteinen uskonnollinen kulttuuri korostaa kurinalaisuutta, järjestelmällisyyttä ja uskollisuutta työssä vielä rautaisemmin kuin protestanttisuus koskaan Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Perinteiden ja nykyaikaisen teknologian yhdistyminen luo Tyynen meren alueesta maailman taloudellisen ja henkisen keskukseen lähivuosikymmeninä.

Samaan aikaan kun ns. äskettäin teollistuneet Aasian maat jatkavat Japanin viitoitamaa tietä, Japanissa kehittyä uusi kansallistunto, jossa taloudellinen voima, shintolainen perinne ja idän kulttuuri muotoutuvat samanlaiseksi itsetietoiseksi liikkeeksi kuin islam Keski-idässä. Luonnollista on, ettei idän nousu tapahdu samojen muotojen mukaan kuin joku islamin reformaatio. Kuitenkin on muistettava, ettei Japani ole vielä saanut revanssia toisen maailmansodan nöyrytyksestä, kansallisen uskonnon tuhosta ja atomipommien uhreista. Se tulee vastaamaan omalla tavallaan historian vaatimukseen kulttuurien tasa-arvosta.

Neuvostoliiton kehityksestä on puhuttu paljon enkä käy analysoimaan sitä enää laajasti. Olisi halpahintaista kuvitella, että Gorbatschovin aika merkitsee jonkinlaista kapitalistisen järjestelmän kopiointia. Kyse on muusta. Bysanttilainen stalinismi on murtumassa ja Venäjä ottaa historiallisen paikkansa myös talouden alalla. Sotilaallisesti neuvostoliitto nousi Stalinin jälkeisen ajan uudistuksin, nyt on aika sen nousta myös taloudellisesti ja kulttuurisesti selkeäksi vaihtoehdoksi omalta pohjaltaan, jossa vanhat perinteet ja leniniläiset ajatukset yhdistyvät.

Eurooppa puolestaan kerää voimia toteuttaakseen vuosikymmenten unelman yhtenäisyydestä. Euroopan yhteismarkkinoiden toteutuminen seuraavien kymmenen vuoden aikana voi nostaa maanosan yhdeksi valtakeskukseksi — yksittäiset eurooppalaiset valtiot eivät enää kykene kilpailemaan Yhdysvaltain, Japanin tai Neuvostoliiton kanssa. Yhdysvaltain sotilaallinen vetäytyminen Euroopasta merkitsee kuitenkin sitä, että amerikkalaisten vastattua tähän saakka sodanjälkeisen Länsi-Euroopan puolustuksesta, se joutuu nyt sijoittamaan entistä enemmän tähän. Toisaalta Itä-Euroopan socialististen maiden pyrkimys löytää taloudellista yhteistyötä muiden eurooppalaisten valtioiden

kanssa voi merkitä uudenlaisia, vielä näkemättömiä mahdollisuuksia ja odotettua nopeampaa aikataulua Euroopan talousmahdin kehityksessä.

Mihin maailma on menossa? Vastaus kysymykseen näyttää kovin erilaiselta riippuen siitä, mistä päin maailmaa tilannetta tarkastellaan. Selvää on, että maailman on löydettävä yli ideologioitten, uskontojen, järjestelmien ja kulttuurien rajojen ulottuvia yhteisiä arvoja, jotka vievät tulevaisuuteen. Lännen ja Euroopan, mutta myös socialistisen maailman on annettava olemassaolon oikeus myös uusille ajattelutavoille, joita kasvaa islamin maissa, Kaukoidässä, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa. Samaan aikaan on merkkejä uusien valtakeskusten syntyemisestä perinteisen maailman kahtiajaon rinnalle.

Tulevaisuuden arvoja, eloonjäämisen strategiaa, voidaan hahmotella akselilla, johon kuuluvat käsitteet luomakunnan loukkamattomuus, rauha ja oikeudenmukaisuus. Tärkeintä on elämän säilymisen arvo: yhteiset edut on löydettävä erilaisuudesta huolimatta. ●



HENRI BROMS

dosentti
Helsinki

Mihail Bahtin: Basaari on ikuinen

Bahtinkin laajentaa markkinakäsitetä siten, että se leviää nelikulmaiselta torilta myös läheisiin porraskäytäviin joissa myös käydään eräänlaista naurukulttuurin sävyttämää kauppaa sekä lisäksi autotalleihin ja super-marketteihin. Lopulta hän puhuu elämän ja kuoleman kysymysten ratkaisesta markkinatorilla.

Eri maita on koetellut Bahtin-kuume, Suomessakin on aika ajoin puhuttu ”muodikkaasta Bahtinista”. Voitto Ruohonen sanoi äskettäin HS:ssä, että Bahtin-kuume alkoi Suomessa 80-luvun alussa. Itse asiassa tuo kuume alkoi jo aiemmin. Sana karnevaali oli jo vuonna 1978 miltei jokapäiväinen ilmiö lehdistössä.

Merkkillinen piirre on, että jokainen maassa missä Bahtinista on innostuttu, on saanut kokea nopean Bahtinin maineen nousun ja yhtä nopean neuvottomuuden. Miksi ei ole syntynyt Bahtin-koulukuntia?

Bahtin markkinakäsitys on mielenkiintoinen ja — kuten Bahtinin toeriat yleensä — hämmästyttää poikkeavuudellaan. Seuraavassa on koetettu soveltaa Bahtinia eräisiin Gorbatschovin ajatuksiin markkinoista. Gorbatschovilla on selvästi havaittavissa painopisteen siirtäminen ”suurilta” markkinoilta paikalliseen ja konkreettiseen suuntaan.

Bahtin Marxin kumoajana

Bahtin uskoi olevansa super-marxilainen, mutta hänet voidaan nähdä myöskin kapitalististen markkinoiden pyhittäjänä, joka tekee niistä kaiken luovuuden ja elämän keskipisteen. Markkinoista puhuessaan Marxin keskeisiä käsitteitä oli, että kapitalismissa kaikki elämän ilmiöt, rakkaus, huolenpito ja muut inhimilliset tunteet kaupallistetaan. (Ks. esim. Marx — Engelss, Werke, Berlin, Dietz 1972, vol. 23, s. 773—777, 85-98 ja 108): Jaloimmistakin inhimillisistä tunteista tulee rahan symboleja. Kun ihminen kerää rahan symboleja eli fetissejä vain näyttääkseen naapurille, että hänellä on enemmän rahaa, elämä yksipuolistuu.

Herbert Marcuse vei tämän ajatuksen pitemmälle teoksessaan Yksiulotteinen ihminen. Länsimäinen ihminen on yksiulotteinen ihminen juuri sen vuoksi, että ostamisesta on tullut elämän päätarkoitus. Fetissien keräily on ainoa mitä hän tekee. Bahtin taas ajatteli toisin.

Markkinat Marxilla ja Bahtinilla

Voidaan esittää väite että Bahtin ja Marx tarkoittivat markkinoilla eri asioita, Marx tavarainvaihtoa yhteiskunnassa yleensä ja Bahtin taas fyysistä paikkaa missä tavaroita vaih-

detaan. Katsoin edellä mainitusta suuresta Dietzin Marx-painoksesta ja löysin seuraavan Marxin markkinain määritelmän:

"Tavarainvaihdon konkreettinen sfääri, tavaraintarjonnan ja kysynnän kohtaaminen".

Missä siis kulkee Marxin väitetyn "korkean tason" ja Bahtinin matalan tason raja? Bahtinkin laajentaa markkinakäsitettä siten, että se leviää nelikulmaiselta torilta myös läheisiin porraskäytäviin joissa myös käydään eräänlaista naurukulttuurin sävyttämää kauppaa sekä lisäksi autotalleihin ja supermarketteihin. Lopulta hän puhuu elämän ja kuoleman kysymysten ratkomisesta markkinatorilla. Tekstikritiikin periaate ei minusta salli Marxin lauseen suurempaa abstraktiksi tekemistä tai Bahtinin tekemistä vähemmän abstraktiksi.

Ajatuskliseitä

Adornon ja Marcusen ajatuksilla on valtava kantovoima. Esim. Suomen televisiossa markkinatorin perisynti on eräs yhteiskuntaa koskevasta sakramenteista, jota ei sovi epäillä. Turhuuden markkinoilla ontot miehet vaihtavat keskenään fetissejä.

Bahtin sanookin aivan päinvastaista. Hän tekee markkinatorista paikan, jossa kaikki kulttuurin keskeiset ajatukset syntyvät.

Kaikki alhaisena pidetty on tekemisissä luovuuden kanssa. "Sanoilla "alimmat osat" on myös kosminen aspekti". "Alhainen voi tarkoittaa tulla maan pinnalle, tulla yhteyteen maan kanssa, maan, joka nielee yhtä hyvin kuin antaa synnyn kaikelle". (Bahtin.)

Markkinatorin mainoshuudoissa Bahtin näkee kaiken huumorin ja urbaanin kulttuurin lähteet. Edellä mainitussa suuressa teoksessaan Rabelais ja hänen maailmansa (engl. 1968) hän osoittaa, miten läheisesti Rabelaisin taide oli sidoksissa näihin markkinatorin huutoihin.

Alkuvuodesta 1986 suomalainen liikemies, Taisto Rautelin, tuli luokseni ja kertoi lukeensa kirjani Alkukuvien jäljillä ja esitti epätavallisia kaupan muotoja. Keskustelun tuloksena syntyi erään tavaratalon filosofinen mainos.

On olemassa eräs mainonnan muoto, filosofinen mainos, jota oikeastaan kukaan ei ole vielä käyttänyt — tässä yhteydessä sitä käytettiin. Mainos oli menestys, huolimatta siitä, että se oli epätavallisen näköinen, pienellä pränillä painettua filosofista proosaa.

Mainos koki hyödyntää Bahtinin kuvausta markkinoiden luonteesta.

"Markkinatorin alhaiset eleet ja puheet ovat monimerkityksisiä... Noissa ilmaisuissa on säilötyä ihmisille olennaisen tärkeä yhteys syntymän ja kuoleman salaisuuksiin, hedelmällisyyteen, uudistumiseen ja hyvinvointiin". (M.t.s. 148)

Kaupallisen kulttuurin epätavallisia muotoja

Karnevaalia ei ajatella, siihen osallistutaan. Samaan tapaan kauppvoja ei meditoida ja mietiskellä vaan niitä tehdään. Seuraavassa tarkastelemme lähemmin muutamia ajatuksia:

1. Kivitaloja voidaan myydä autotallista. Kun kivitalojen ostajat sopivat Rautelinin kanssa tapaamisesta ja saapuivat paikalle, hämmästyivät he nähdessään, että miljoonakaupat solmittaisiin autotallissa. Rahat kuitenkin löytyivät ja sopimuksesta huolehdittiin.
2. Suuret nykyaikaiset tavaratalot kuten esim. City-käytävä taikka Forum ovat nykyajan markkinatoreja. Kuten basaarit ne ovat elämän ja henkisten liikkeiden keskipisteitä.
3. Kaikki "kunnon" kauppa on aina epäilylt torikauppaa. Nyt on varastomyynnistä tullut niin mahtava tavarainvaihdon kanava, että sitä ei voida karistaa pois jonakin tarpeettomana. Tällaiset tavaratalot myyvät yleensä tuotteet lähes puoleen hintaan.
4. Liikemiehet ovat aina tyytyneet "epäkultturelliin" osaansa, mutta nyt ovat samaan rooliin joutuneet monet valtion laitokset. Kokonaiset toimialat ovat joutuneet tämän uuden lainsäädännön aiheuttaman profanoimisen vuoksi astumaan alas jalustaltaan.
5. Laajemmin ottaen koko maailma on muuttumassa markkinatoriksi, myös marxilais-leninläinen maailma. Gorbatsšov antaa tehtailleen tulosvastuun ja vuonna 1986 annettiin laki perheyriityksistä. Kestäkö marxismi myös käänteispuolen, työttömyyden ja inflaation?
6. Suuret supermarketit USA:ssa ovat itämaisen bazaarin tapaan ja Bahtinin markkinakäsityksen mukaisesti järjestymässä sosiaalisen elämän keskuksiksi — spontaanimminkin kuin "monitoimitalat". Meilläkin parveilee suuri määräs ihmisiä Forumissa aikaa viettämässä.

Basaari on ikuinen

Jo jonkin aikaa on huomattu, että USA:n itärannikon supermarketit ovat kehittymässä eräänlaisiksi ihmisten kohtaamispaikoiksi. Edistääkseen tätä muodonmuutosta (ja samalla myyntiään) suuret supermarketit ovat järjestäneet hyllyjen väliin ja tietysti myöskin myyntipisteiden väliin huvialueita disc-jockeyineen ja huviohjelmineen. Kaupat itse on järjestetty siten, että siellä on rauhallisia nurkkauksia, joissa voi tavata ihmisiä ja jutella heidän kanssaan, jopa sopia salaisista tapaamisista. On myös todettu, että kaikki tytöt, joita näissä supermarketieissa liikkuu, eivät ole myyjätyttöjä.

Loppuhavainto

Kaupallisuudesta on tullut eräänlainen länsimaisen alitajunnan Yliminä, jolle oikeistolehdetkään eivät mahda mitään ja jonka edessä kaikki kumartavat päätänsä.

Bahtin lienee ollut suuri filosofi. H. Skolnowski luettelee Katsaus-lehdessä (1987:1) muutamien merkittävien filosofien ajattelun tunnusmerkkejä:

Ajattelun pitää olla uniikkia.

Ajattelun pitää tuoda esiin elämän/kosmoksen tulkinta.

Luovan ajattelun pitää osoittaa nousevansa omasta erilaisesta kulttuuripohjastaan ja vyöryttää esiin uusi maailma.

Bahtinin ajattelu on omalaatuista, se vyöryttää esiin elämän käänteispuolen, ja sitä voi luultavasti ymmärtää parhaiten venäläisen filosofian länsimaiden ”yli-individualismia” vastustavan tradition pohjalla.

Marxin, Adornon ja Marcusen ajatukset rahan merkityksestä ja vieraannuttavasta vaikutuksesta ovat mahtavia ajatusmassiiveja, kuin Himalaja-vuoristoja, joille kukaan ei ole mahtanut juuri mitään. Vaihtoehdon tarjoaminen näille meidän aikamme sakramenteille on suuren filosofin teko. ☉

KATRIINA KAJANNES

fil.lis.

Jyväskylä

Järnefelti-läisyttä tavoittamassa

Tolstoi tosin oli hänen johtotähtensä, toiseksi tärkein niistä. Sitä valovoimaisempi hänelle oli vain Kristus, jonka tuntemiseen venäläinen oppisä ohjasi häntä. Järnefelt oli kyllin lapsenmielinen ottaakseen Kristuksen sanat todesta.

”Meidän aikamme korkein elämänymmärrys on koko maailman yhteys”, Arvid Järnefelt kirjoitti. Sama mies oli luomassa uutta sisällystä isänmaan käsitteeseen. Ristiriitais-tako? Arvid Järnefelt ei ollut yhden asian ihminen — tai sitten tuo asia ja aste oli elämänlaaja. Hän nosti mielellään arjessa ja taiteessa näkyville ihanteita; nämä eivät jää-neet himmeiksi johtotähdiksi, vaan kirjaili-ja osoitti, että ne ovat saavutettavissa. Ihmi-senä Järnefelt eli täysin erilaisilta näyttäviä kausia, samoin hän koki kirjailijana merkit-tävän kehityksen.

Maatyö ja hengenviljely

Mikä sai lahjakkaan nuoren aatelismiehen luopumaan odottavasta loistavasta virka-urasta ja muuttamaan kaupungista maalle, ryhtymään pienviljelijäksi? Miksi edes laa-ajan kaunokirjallisen tuotannon luominen ei sittemmin riittänyt hänen elämänsisällök-seen, vaan hän opetteli lisäksi suutarin ja se-pän työt ja hoiti raskasta maatyöläisen sar-kaa? Miten Järnefeltin rakkausjulistuksen kanssa sopii yksiin hänen sanoutumisensa irti kaikista yhteiskunnan mahdeista? Miksi hän ei halunnut kastattaa lapsiaan eikä edes normaaliin tapaan maksaa verojaan, vaika ihmisen vastuunalaisuus oli hänen näke-myksensä perusasioita? Voimakkaan ja po-laarisen persoonan elämän ja tuotannon he-rättämiin kysymyksiin on joskus vastattu kovin yksioikoisesti.

Vastaukseksi tuskin riittää pelkästään kir-jailijan kritiikittömäksi väitetty tolstolaisuus. Virikkeet hänen heräämiseensä, joksi hän ni-mitti mielenmuutostaan, eivät tulleet yksino-maan ulkoa. Lapsesta asti Arvid Järnefelt oli erityisen oikeudentuntoinen ja eräissä kysy-myksissä omapäinen. Hän ei esimerkiksi voi-nut hyväksyä kirkollista uskonnollisuutta ei-kä suostunut menemään rippikouluun muu-toin kuin erityisjärjestelyjen tapahduttua.

Lainavesi ei olisi kestänyt vuosikymmeniä Järnefeltin kaivossa. Vedet virtasivat hänen omasta sisimmästään. Tolstoi tosin oli hänen johtotähtensä, toiseksi tärkein niistä. Sitä va-lovoimaisempi hänelle oli vain Kristus, jona tuntemiseen venäläinen oppi-isä ohjasi häntä. Järnefelt oli kyllin lapsenmielinen ot-taakseen Kristuksen sanat todesta. Kun Kris-tuksen sana tuomitsemisesta kohtasi Järne-feltin, hän tuli satutetuksi. Hänen oli luovut-

tava ulkoa ohjautuvasta tiestä ja tuomarin urasta. Sisäisen äänen kuuleminen ja nou-dattaminen oli hänelle siitä lähtien pyhä asia.

Kirjat olivat merkittävä osa Arvid Järne-feltin kohtaloa. Se, että hän sai äidiltään luet-tavaksi Tolstoin kirjasen ”Kristuksen opin henki”, muutti hänen elämänsä. Suunnan vaihdoksen teki kestäväksi vain se, että muut-tuminen oli jatkuvaa. Myös hänen taiteen-sa tärkeäksi teemaksi tuli irtautuminen van-hasta ja murtautuminen uuteen. Hän oli it-se hyvin tietoinen kulloinkin vallitsevista tai-teen, kulttuurin ja yhteiskunta-ajattelun vir-tauksista; herkkävaistoisena hän kykeni myös uudistumaan ajan vaatimuksesta.

Aatteet tai asemat eivät olleet Järnefeltil-le välineitä jonkin ulkonaisessa mielessä ar-vokkaan saamiseksi. Hänessä oli poikkeuk-sellista se, miten tarkoin hän eli arjessa to-deksi sen, mitä piti tärkeimpänä. Kuvaavaa on, että hän uhrasi vuosien varrella aikaan-sa opettaakseen lapsiaan kotona, koska yh-teiskunnan järjestämä opetus ei vastannut hänen käsityksiään lastenkasvatuksesta. Myös maanviljelijänä ja puutarhanhoitaja-na hän etsi uusia menetelmiä — ei tosin ny-kyaikaista koneistamista, vaan uusia tapoja toimia yhteistyössä luonnon kanssa. Hänel-le maanviljelys ja hengenviljely olivat yhtä välttämättömiä. Ne edellyttivät toisiaan, pu-hui hänen kokemuksensa ja ihmiskuvansa.

Realismia ja uusromantiikkaa

Aatettaan Järnefelt teki tunnetuksi lukuisissa opetus- ja tunnustuskirjoissa. Suomennok-sia hän laati mm. Leo Tolstoin ja Henry Georgen teoksista. Toisissa Järnefeltin draa-moissa on yhteiskunnallista uudistussano-maa, toisissa uusromantiikan mukainen, si-säistynyt vire. Novelli- ja romaanikirjailija-na hän on kautensa parhaimmistoa. Ilman häntä kotimaisen realismin vuosikymmenet olisivat paljon ilmeettömämmät. Järnefelt on korostuksiltaan eettinen myös kaunokir-jallisessa tuotannossaan; sen merkittävim-mässä osassa aatteellinen tendenssi ei pääse heikentämään kokonaisuutta.

Järnefeltin tuotantoa lukiessa voi huoma-ta, miltä tahoilta hän omaksui aineksia, mut-ta vaikutteet eivät ole ulkokohtaisia tai häi-ritseviä. Kirjailijan oma persoonallisuus sä-teilee hänen tuotannossaan, kuten Aleksis

Kivellä. Järnefeltin kirjat eivät ole vanhentuneet ajan myötä, vaikka monien aikalaisten teoksille on käynyt niin.

Järnefeltin sanataiteen suhteen on väljennettävä eräitä määrittelyjä, kuten hänen elämänsäkin suhteen. Sarka-asuinen aatelismies kirjoitti eräässä tuotantonsa vaiheessa symbolistisia teoksia, mutta ne ovat silti hänelle ominaisella tavalla myös maan- ja luonnonläheisiä. Realistina Järnefelt taas vapautui siitä, mikä yhdisti useita kauden kirjailijoita: materialismista, darwinismista ja positivismista. Realismin mukaista sen sijaan on hänen kuvauksensa yksityiskohtainen tarkkuus ja luotettavuus; yhteiskunnallisia kysymyksiä kohtaan osoittamastaan mielenkiinnosta huolimatta hän oli tärkeissä suhteissa individualisti. Ranskalaisen realismin eräänlaisen ihanteettomuuden vastapainoksi hän löysi kaunokirjalliset esikuvansa Venäjältä; hänen romaaneissaan on samanlaista lämpöä ja ihmisyyssuskoa kuin venäläisillä realisteilla.

Isänmaa

Leo Tolstoin näkemyksen mukaan ei ole erikseen olemassa venäläisiä ja suomalaisia; kansallisuus ei merkitse mitään, on vain ihmisiä jotka kuuluvat toistensa yhteyteen ja ovat keskenään samanarvoisia. Vaikka Arvid Järnefelt kirjoitti maailmanlaajasta yhteisyydestä, isänmaa oli hänelle jotakin erityistä. Tämä isänmaallisuus ei ole ahdasta patriotismia, vaan tie muiden kansojen ja ihmisten ymmärtämiseen ja rakastamiseen. Siinä näkyy myös sama minuuden toteutumisen aate kuin Järnefeltillä kaikessa. Se on itse asiassa samaa perua kuin Hegelin ja Snellmanin katsomukset.

Romaanissaan Isänmaa Arvid Järnefelt luotaa hegeliläis-snellmanilaisen idealismin mahdollisuuksia. Teoksen päähenkilö Heikki Vuorela syttyy Snellmanin aatteen uudestisyntyvästä voimasta. Snellman opetti, että suomalaista kulttuuria ei vielä ollut olemassa, vaan se tuli luoda. Heikki Vuorela ei nähnyt tässä nationalismia vaan kutsun kansan palvelemiseen, itsen antamiseen toisten hyväksi. Maatyö ja kulttuurityö olivat yhtä tärkeitä. Isänmaan puolesta Heikki rukoili hartaimman rukouksensa. Tämä isänmaalaisuus ei ollut sotaisaa kuten ei sen menneisyysskään, vaan se keskittyi henkisiin asioi-

hin. Ihmisyyden toteutuminen edellytti vapautta.

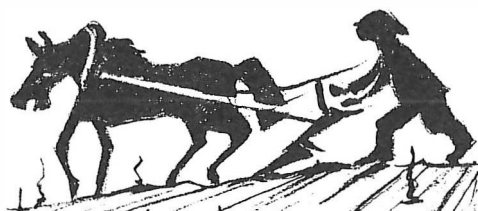
Järnefeltin tuotannossa kysymykseen Suomesta ja sen kulttuurista kytkeytyy kielikysymys. Romaanissa Greeta ja hänen Herransa Nyholmien perhe kypsyy uuteen käsitykseen ruotsin- ja suomenkielisten suhteista. Isä on vielä vanhakantainen ja haluaisi säilyttää perityn ruotsinkielisten asenteen ja kulttuurin koskemattomana. Isän jo kuoltua perheen ainoa poika Helge avioituu kuitenkin suomalaistytön, Maija Lehtosen kanssa. Ihmisten rakentamat raja-aidat osoittautuvat kohtalokkaiksi yksilölle, jopa uhkaksi hänen olemassaololleen. Helge on kasvanut liian eristäytyneessä piirissä, eikä hänellä korkeista pyrkimyksistään huolimatta ole valmiuksia arjen tuomien vaikeuksien kohtaamiseen. Hänen ja Maijan lapsi symboloi teoksessa sovintoa, joka versoo vanhojen rajojen ja erillisyyksien sijaan.

Maaemon lapsia

Järnefeltin Maaemon lapsia -romaanin nimi paljastaa hänen tuotannossaan keskeiseksi nousevan teeman. Se on ihmisten veljeys ja läheinen yhteys luontoon. Kirjailijalle ominaista on tarkastella ihmistä suhteessa suurempiin kokonaisuuksiin, joiden osa hän on; lisäksi hän tarkastelee ihmisen sisäisyyttä, mutta senkin hän suhteuttaa yksilön ulkopuolisiin voimiin.

Ihmisen ja luonnon yhteys ei tule Järnefeltillä esille aivan siinä värityksessä, jonka romantikot antoivat sille. Tunnekorostuksen sijalla on tahdon ja tietoisuuden tähdentäminen. Ihmisen tulisi tiedostaa oma asemansa ja myös sen tuoma velvoite; tahdonvaraisesti tulisi pyrkiä vallitsevien vääristymien oikaisemiseen.

Järnefelt arvosti maatyötä. Teoksessa Maa kuuluu kaikille hän kirjoitti, että maata viljelevä saa kodikseen koko luonnon; työn ja luonnon antama on myös oikeus maahan. Maata saisi omistaa vain se, joka omin kä-



sin hankkii siitä elantonsa. Yhteys luontoon sen sijaan kuuluu kaikille; kaupunkilaisetkin tarvitsevat elpymistä ja elämäniloa, jota he saavat palatessaan lomillaan maalle. Maaemon lapsissa hän kirjoittaa: ”Suuret ja meluisat ovat kaupungit, ei enkelien ääni siellä kuulu, ja erotakseen ihmiset sinne koontuvat, ei yhtyäkseen.”

Järnefelt tähdensi eri yhteyksissä, että elämä on arvokasta joka kohdassaan ja muodossaan. Sen muodostama kokonaisuus on hänen katsomuksensa mukaan meren kaltainen; yksilö on siinä pisarana mukana. Luonto ja ihminen ovat perimmälti samaa; hän ei vain ole kantanut vastuuta, joka hänellä on sitä kohtaan. Elämän meri -kokoelman novellissa Virkku ihmisen nurjamielisyyttä aiheuttaa kohtuutonta kärsimystä koiralle, joka suuren elämäkokonaisuuden osana on kuitenkin sukua hänelle. Järnefeltin henkilöiden eettisyyden mittana on usein heidän suhtautumisensa eläimiin.

Asiatieto ei välttämättä auta ihmistä uudistamaan suhdettaan luontoon. Järnefelt katsoi, että henkilökohtainen kokemus on paras tae muuttumiselle. Novellissa ”Hän ja minä” varakas talollinen ymmärtää torpparien aseman ja lähimmäisyyden käskyn vastata rakastuttuaan ”onnettomasti” torpparinsa vaimoon. Rakkauden täyttymys ei ole avio-lupauksen rikkova suhde — sellaista ei synny eivätkä sellaiset ole kirjailijan tuotannossa onnellisia — vaan toiseen koettu kiintymys saa täyttymyksensä velvollisuuden toteuttamisessa ja lämpimässä suhtautumisessa kaikkiin ihmisiin.

Sisäinen uudistuminen

Vaatus ihmissen sisäisestä uudistumisesta käy Järnefeltin tuotannon lävitse. Hän arvosteli jäykkää uskonnollisuutta ja vaati paluuta Vuorisäärnan yksinkertaiseen moraaliiin. Lähimmäisenrakkaus olisi osoitettava teoissa. Sisäisesti puhdas elämä edellytti kirjailijan mukaan myös puhtaita elämäntapoja. Hänen näkemyksensä arvostelijat tosin syyttivät häntä milloin anarkismista, milloin moralismista.

Järnefelt katsoi, että kaikki todellinen muutos vaatii henkilökohtaista valintaa ja sisäistä kasvua. Se on mahdollista niissä tilanteissa, joita elämä järjestää ihmiselle. Rakkaudenoppiaan kirjailija julisti vuonna 1917

Helsingin kirkoissa, joihin hän meni puhumaan ilman virallista lupaa. Hänen siitä saamansa vankeusrangaistus kumottiin myöhemmin. Puheissaan hän pyysi keskenään kiisteleviä ryhmittymiä solmimaan sovinnon, jolloin välttyttäisiin paljolta pahalta. Ylitse ihmisyyden ja veljeyden menevä sitoutuminen oppeihin ja ryhmäkuntiin ei hänen nähdäkseen ollut oikein.

Kirkkopuheissa Järnefeltin ajattelun keskeiset linjat ovat esillä: nouseminen asettomasti uudistamaan yhteiskuntaa, selkeä rauhantahtoisuus, näkemys luonnonmukaisen ja yksinkertaisen elämäntavan oikeudesta, henkilökohtainen kristillisyyden ja sen mukainen sisäisen kasvun vaatimus. Ihminen saa vapauden Isältä, eikä kenelläkään ole oikeutta kaventaa sitä. Johanneksen kirkossa Flooran päivänä 1917 pitämässään puheessa Järnefelt selvitteli Isämeidän-rukouksen sanoja. Ydinajatuksina olivat rukoukseen sisältyvät ihmisten veljeyden ja jokaisen hetken täyden elämisen ideat. Ihmisen ei tule tänään syyllistyä vääryyteen huomissa mahdollesti odottavan hyvän vuoksi. Oikea ja hyvä on elettävä todeksi tässä ja nyt. ”Lähestyköön sinun valtakuntasi tässä elävässä nykyisyydessä.”

Luottamus jokaisen ihmisen sisimmässä puhuvaan totuuden ääneen merkitsi Järnefeltille myös toisen ihmisen vakaumuksen ehdotonta kunnioittamista. Tyttärensä vaikeissa kriiseissä hän kieltäytyi antamasta selviä menettelyohjeita. Hän sanoi vain, että olisi hyvä toimia tavalla, joka olisi rakkaudellisin kaikkia asianosaisia kohtaan. Toisen ihmisen kunnioittaminen oli kirjailijalle samalla jokaisessa olevaan Kristukseen luottamista. Greta ja hänen Herransa -romaanin nimihenkilö oppii elämän koettelemuksissa luopumaan omasta tahdostaan ja jättämään asiat Isän määräysvaltaan. ”Meidän on tehtävä tässä elämässä kaikki niinkuin Herran käskystä eikä ihmisen”, hän sanoo.

Puhuessaan Kallion kirkossa Järnefelt mainitsi uskonmuutoksen silmänräpäyksellisyydestä. Käytännön ekumenian hengessä hän toivotti yhteyttä kaikkien vapaiden suuntien jäsenten kesken. Tullessaan tuntemaan Jumalaa ihminen hänen mukaansa kykenee saattamaan tasapainoon järjen ja rakkauden, jotka molemmat kuuluvat täyteen ihmisyyteen. Järnefeltin usein toistama ajatus oli, että pahaa ei voiteta pahaalla, niin kuin tulta ei sammuteta tulella. ●

Eero Ojanen:

MATKA FILOSOFIAAN 1987 KANSAN SIVISTYSTYÖN LIITTO.

Lähinnä Helsingin Sanomien palstoilla filosofisten kirjojen arvostelijana tunnetuksi tullut Eero Ojanen on kirjoittanut ajattelun merkitystä korostavan kirjan. Ojasen (esikoisteos) Matka filosofiaan koostuu parista tusinallisesta artikkelista, jotka hän on muokannut uudelleen viime vuosina eri lehdissä julkaistusta kirja-arvosteluistaan. Kirjamaista luonnetta Ojanen on pystynyt antamaan teokselleen lisäämällä artikkeleihinsa uudelleen muokauksen yhteydessä omia kommenttejaan. Sitä on lisännyt myös pyrkimys järjestellä artikkelit erilaisten teemojen pohjalta kokonaisuuksiksi, joihin on lisäksi saatu sisäisiä jänitteitä vertailemalla samaa asiaa eri näkökulmista lähestyviä kirjoja toisiinsa.

Ensimmäinen luku antaa heti viitteen tulevasta, sillä se käsittelee Niiniluodon Tiede filosofia ja maailmankatsomus kirjan arvioinnista liikkeelle lähtien filosofian luonnetta. Siinä päädytään näkemykseen, että viime kädessä filosofia on aina keskustelua. Esimerkiksi vielä nykyäänkin erinomaisen toimivat perinteiset esitysmuodot luento ja artikkeli voidaan nähdä keskusteluna "koko filosofisen perinteen kanssa". Viimeaikaisista keskustelunaiheista Ojanen nostaa esille pääasiassa Ilkka Niiniluodon ja K.V. Laurikaisen (Atonomien tuolla puolen) ympärille keskityneen todellisuuden luonnetta koskevan — ja lopulta umpikujaan päättäneen — väittelyn, jonka asetelmia hän sopivasti höystää Eino Kailan Syvähenkinen elämä -teoksen esitemillä legendaarisilla ajatuksilla. Lisäksi Ojanen korostaa, että vaikka filosofinen keskustelu ei suinkaan johda varsinaiseen 'tulokseen', se tuo silti esille joitain uusia aspekteja tai elementtejä. Näin on kirjoittajan mukaan laita ensimmäisen jakson lopussa arvioidussa Keskusteleva filosofia-kirjassa (toim. Pekka Robert Sundell), jossa sinänsä väkimmäisen tuntuista keskustelupareista esim. Lauri Mehtonen ja Ilkka Niiniluoto pystyvät jokaisessa kommentissaan tuomaan näkemykseensä jonkin kiinnostavan lisän, vaikkei itse keskustelu kovin hyvin etenekään. Sama

koskee osin myös Ojasen kirjaa: Vaikka materiaalin rajaaminen viime vuosina julkaistujen kirjojen erittelyihin tuokin mukanaan tiettyä väkinäisyyttä, antaa Ojasen kirja silti mielenkiintoisen kokonaiskuvan viimeaikaisesta filosofisesta keskustelusta.

Toinen kokonaisuus on pyhitetty suurmiehiä esittelevien kirjojen arviointeihin. Se täydentää ensimmäistä lukua, sillä filosofinen keskustelu elää pitkälle suurmiesten varassa. Tätä ilmentää osuvasti ensimmäisenä arvioidun Karl Jaspersin kirjan Ajattelun suunnanantajat sisältämä väite, jonka mukaan suurmiessfilosofi ikään kuin pakottaa "kuulijansa ottamaan kantaa". Kaiken kaikkiaan suuren joukon suurmiehiä esittelevästä toisesta jaksosta puuttuu Ojasen tyyllille ominainen syvä pohjavire, jolla hän usein — ja myös tämän kirjan loppuosassa — värittää useimmat kirjoituksensa. Lieneekö tämä merkki Ojasen ajattelun taipumuksesta asiakeskeisyyteen?

Kolmas kokonaisuus tuo yhteiskunnan ja laajasti ottaen länsimaisen kulttuurin kritiikin mukaan tarkasteluihin. Ensimmäiseksi pureudutaan ympäristöliikkeiden (eko)filosofisiin innoittajiin, jotka ulottuvat aina intialaiseen filosofiaan (sen Unto Tähtinen osoittaa Miksi elät-kirjassaan olevan — toisin kuin länsimaisten filosofien vääristämät yksipuoliset meditaatiomielikuvat antaisivat olettaa — myös yhteiskunnallisesti orientoitunutta). Varsinainen ekofilosofinen pohdinta alkaa Sigmund Kvaløyn ajatusten analyysillä, jossa todetaan niin ekofilosofien kuin sen realisoitumien, ympäristöliikkeiden nykyinen valitettava lama. Tietynlaista ponnettomuutta, joskin myös rehtiä yrittämisen henkeä näkee Ojanen myös Skolimovskin ekofilosofisessa ajattelussa, joka poikkeaa aika lailla Kvaløyn vastaavasta. Niinpä Skolimovskin Ekofilosofia-kirjasta jää keskustelua eteenpäin vieväksi teemaksi länsimaisen kulttuurin perustana olevan analyyttisen filosofian kritiikki, jonka vastapooliksi Ojanen asettaa kyseisen tradition edustajan I. Niiniluodon ja E. Saarisen



Maailman menoa

kirjan Vuosisatamme filosofia — ajatukset. Vaikka niistä henkii tietynlainen puolustusasenne viimeaikaista kritiikkiä kohtaan, myönnetään toki joitakin puutteitakin. Kuvaava onkin arvioijan väliotsikkoon pukema kommentti: "Mistä saada uutta voimaa?" Lie-neekö vihje voiman löytymisen suunnasta se, että jatkossa Ojanen käsittelee Wittgensteiniä, hermeneutiikkaa, fenomenologiaa ja lopulta humanistista traditiota. Joka tapauksessa Martin Kuschin hermeneutiikkaa käsittelevä Ymmärtämisen haaste -teos ja Matti Juntusen Husserlin fenomenologiaa esittelevä kirja saavat runsaasti huomiota. Lisäksi luvun lopussa tulee oireellisen tuntuisesti esille Lauri Routilan kirjassaan Miten teen tiedettä taiteesta esittämä ajatus, jonka mukaan kaiken tieteen tulisi kummuta taiteesta ja humanistisesta traditiosta. Ojanen jättäytyy tällaisen monismin suhteen pohtivalle kannalle, mutta kysyy kuitenkin tehtäisiinkö humanistisen tieteen avulla vähemmän vahinkoa maailmassa?

Kirjan loppuosan kahdessa luvussa Ojanen käsittelee ihmisen ja yhteiskunnan monimutkaista suhdetervikkoa esittäen samalla oman ajattelunsa eetosta. Selvimmin tämä tulee näkyviin analysoitaessa Althusserin Ideologiset valtiokoneistot-kirjaa, jossa tiedostava subjekti pyritään osoittamaan marxilaisesta näkökulmasta pelkäksi yhteiskunnallisten alistamiskoneistojen synnyttämäksi kohteeksi. Ojanen ei yhdy Althusserin pessimistisen ihmiskäsityksen visioihin, vaan katsoo tämän korostamien alistavien yhteiskunnallisten rakenteiden muuttamisen lähtevän nimenomaan ihmisen olemuksen pohdiskelusta. Tiedostavan subjektin puolustamisessa hän 'saa' hieman tukea myöhemmin arvioimallaan Giddensiltä, jolla tosin tällaisessa toiminnassa keskeiset päämäärän, valinnan, arvojen, etiikan ja moraalien käsitteet jäävät käsittelemättä teoksessa Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia.

Kirjan loppua kohden ihmisen probleemi saa lisävaloa, kun von Wrightin Filosofisia tut-

kielmia-kirjasta (jonka Ojanen sivuuttaa yllättävän vähällä) tulee esiin Giddensin ja Marxin ajatteluun hyvin nivoutuva näkemys ihmisestä samanaikaisena yhteiskunnan tuottajana ja sen tuotteena. Rivien välistä voi lukea, että von Wrightilainen keskitienäkemys ihmisen olemuksesta on varsin lähellä Ojasen näkemystä: ainakin hän kaipaa ihmisen pelkäsi ulkopuolisten — tai sellaisilta näyttävien — rakenteiden voimattomaksi pelinappulaksi jättävän vulgäärimarxilaisen analyysin täydentäjäksi jotain syvemmälle menevää ajattelua eli jo mainittua ihmisen olemuksen pohdintaa, joka aivan liian usein leimataan idealistiseksi henkimaailman höpötykseksi tai ainakin vanhentuneeksi. Kun vielä Ernst Blochin varsin omaperäisesti marxilaisuuteen pohjautuvan kirjan Utopia, luonto, uskonto (toim. Keijo Rahkonen ja Esa Sironen) avulla tuodaan esille ihmisen olemuksen pohdinnassa tärkeään asemaan nousevat ihanteet ja utopiat, tuntuisi tämä sopivalta kirjan lopetukselta. Niinpä Ojasen pyrkimys luoda tekstistään yhteenvetoa Martti Siiralan Pahuudesta-artikkelin välityksellä tuntuu hieman keinoitekoiselta, joka tapauksessa se korostaa Ojasen kirjan tärkeintä antia eli ajattelun merkityksen tähdentämistä.

Kokonaisuuden kannalta Ojasen kirjasta voisi sanoa, että se toimii nimenomaan onnistuneiden vastakkainasettelujensa varassa. Ne paitsi havainnollistavat esiteltävien ajattelijoiden ajatuksia, myös tuovat uusia tasoja tarkasteluihin. Vastakkainasetteluillaan Ojanen pystyy osoittamaan, että on aivan eri asia lukea kirja-arvioita toistensa yhteydessä kuin yksitellen lehdistä. Kirja palveleekin — kuten takakannessa annetaan ymmärtää — nykyajan kiireistä ihmistä, joka ei ennätä lukea kaikkia kirjoja: Ojasen kirja on suunnistusopas kiinnostavimpien kirjojen luokse matkalla filosofiaan.

KAUKO KOMULAINEN

INHIMILLINEN KASVU

Tuula Nores (toim.)

Otava 1987

Inhimillinen kasvu -kirjan esipuheesta käy ilmi, että kirja on tarkoitettu yksittäislukijoiden ohella myös aikuisopetuksen käyttöön esimerkiksi eri ammattialojen täydennyskoulutukseen.

Kirja on artikkelikokoelma, jonka kirjoittajiksi on valittu ihmisen problematiikan parissa työskenteleviä eri alojen ihmisiä.

Kirjassa esitelty inhimillisen kasvun käsite on kovin väljä ja pitää sisällään hyvin erilaisia näkemyksiä ihmisen kehitysmahdollisuuksista, kasvun lapsesta aikuiseksi, mieheksi, naiseksi, työntekijäksi erilaisille paikoille yhteiskunnan palvelukseen.

Kirjan keskeinen ajattelija on professori Reijo Wilenius, joka on varmaan eniten Suomessa vaikuttanut inhimillisen kasvun käsitteen sisältöön. On helppo hyväksyä "oikeina", hänen ajatuksensa ihmisen mahdollisuuksista kasvaa monipuolisesti kykyjään käyttäväk-

si, itsestään ja maailmasta vastuulliseksi, ajattelevaksi ja tuntevaksi ihmiseksi. Juuri hänen esittämällään tavalla monet ymmärtävät inhimillisen kasvun.

Kirjan parasta antia ovat luvut, joissa puhutaan työstä, inhimillisestä kasvusta ja tämän ajan yhteiskunnan haasteista. Työn käsitettä on pakko laajentaa, työelämän ja yhteiskunnan monien pulmien ratkaisuun tarvitaan uudenlaisia kokonaisvaltaisen kasvun ajatuksia — inhimillistä kasvua.

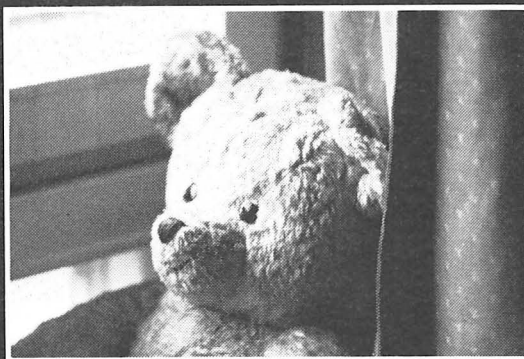
Kirjan sisältö on kovin vaihteleva. Sen puutteena on juuri johtoajatusten väljyys. Kirjoittajien teemat olisi voinut rajata tiukemmin otikon alle sopiviksi. Se olisi myös tiivistänyt runsasta tekstimäärää. Joitakin artikkeleita vaivaa myös ajatuksen väljähtyneisyys. Asiat ovat kirjoittajille niin tuttuja ja moneen kertaan muotoiltuja, ettei niihin juuri ole saanut tuoreuden tuntua. Kirjaa rasittaa myös totisuus. Inhimillinen kasvu on sentään myönteinen ja iloinen asia.

Tärkeää kuitenkin on, että inhimillisen kasvun ajatuksia on koottu yksien kansien väliin. Itse käsitteen kanssa on kuitenkin syytä olla tarkkana; se on hyvää vauhtia kulumassa merkityksettömäksi fraasiksi.

AH

PSYKOLOGIA

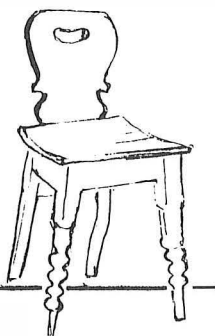
L E H T I



1988

Julkaisija: Suomen psykologinen seura.
Tilaushinnat: jäsenet 110 mk ja opiskelijat 60 mk (sis. jäsenmaksun),
muut (Suomi ja pohjoismaat) 150 mk, yhteisöt 200 mk, muut maat 200 mk.
Irttonumero 30 mk.
Tilaukset: Psykologia-lehti, Snellmaninkatu 9-11, 00170 Helsinki,
Pö-tili: 9544-2.

TÄTÄ TUOLIA EN UNOHDA...



Ateneum 100-näyttely
on parhaillaan avoinna
taidemuseon väliaikaisissa tiloissa
Kansakoulukatu 3,
3.1.-88 saakka.

Rientäessäni katsomaan tätä näyttelyä, aavistelin saavani sieltä vahvan annoksen taiteen historiaa. Yllätyin siitä, että näyttely muodostui minulle todella haikeaksi retkeksi menneeseen opiskeluaikaan. Vanhat kipsipäät, valokuvat, keramiikkasesineet ja huonekalut herättivät eloon monenlaisia muistoja. Vanha kunnon koivuinen yleistuoli, opiskelijapolvien kuluttama, on kuulemma haihtunut aavemaisesti, hävinnyt yksityiskokelmiin. Rippeet niistä omistaa Taideteollinen korkeakoulu. Entiset opettajahahmot, Kaj Franck, Tapio Wirkkala, Kyllikki Salmenhaara, vain muutaman mainitakseni sekä opiskelutovereiden työnäytteet, palauttivat elävästi mieleen, mitä tapahtui Ateneumin käytävillä ja työhuoneissa. Iso valokuva tiilisestä keramiikan polttouunista toi mieleen ne lukematomat yön tunnit, jolloin uunin kuuma, ahnas kita söi valtavat määrät koivuhalkoja.

Näitä ei enää ole. Ateneumia saneerataan — se uusiutuu. Ateneum 100 -näyttely ei sinänsä ole kovin laaja. Se kertoo rakennuksessa sadan vuoden aikana tapahtuneesta ja sen merkityksestä maamme taideteollisuudelle ja kuvataiteille.

Ateneum sijaitsee keskeisellä paikalla Helsingin ydinkeskustassa. Sen merkitys Suomen taide-elämälle on myös ollut keskeinen ja tärkeä. Tuhansittain ihmisiä on vuosittain kulkenut sen keskusportaiden kautta museon taidekokoelmiin ja vaihtuviin näyttelyihin. Monet taiteilijasukupolvet ovat tässä rakennuksessa opiskelleet ja valmistuneet joko kuvataide- tai taideteollisuusammattiin.

Ateneumin historiasta löytyisi paljonkin kerrottavaa. Erityisesti sieltä nousee esille Carl Gustav Estlander, joka oli aikansa edistysellinen. Hänen unelmansa oli jo 1800-luvulla saada Suomeen teideteollista koulutusta. Hänen mielestään piti perustaa

yhteinen taiteiden talo, jossa vapaiden taiteiden rinnalla olisi tasavertaisena taideteollinen koulutus. Hänen mielestään taideteollisuus oli visuaalisten taiteiden kentässä perusta, josta sen korkeinta astetta edustava vapaa kuvataide voisi yletä. Estlanderilla oli nykyaikaankin sopivia ajatuksia taiteesta ja koulutuksesta:

"Taiteen pitää olla jokaisen ulottuvilla ja se on saatettava osaksi arkielämää".

"Taide tulee demokratisoida".

"Taiteilijan ja käsityöläisen yhteydenpito on molemmille osapuolille eduksi".

"Monipuolisella tavalla älyn ja tyyliäteen ohella on kehitettävä myös opiskelijoiden luonteenlaatua".

Suurelta osalta Estlanderin toimesta perustettu koulu toimi aluksi veistokouluna vuosina 1871 — 1885, jolloin se julistettiin maamme taideteollisuuden keskuskouluksi. Vuonna 1877 hän esitti suunnitelman oman rakennuksen saamiseksi koululle. Samoihin aikoihin hän keskittyi museokokoelmahankkeen läpiviemiseen. Museon siirtyessä Ateneumin suojiin esineitä oli jo kertynyt noin 2000.

Ateneumin rakennukseen oli tarkoitus myös alusta alkaen sijoittaa Taideyhdistyksen koulu ja kokoelmat.

Ateneum 100 -näyttely valottaa meille rakennuksen historiaa ja tapahtuneita muutoksia:

veistokoulusta — taideteolliseksi korkeakouluksi, Suomen Taideyhdistyksen koulusta — Kuvataideakatemiaksi sekä Suomen Taideyhdistyksestä — Suomen Taideakatemiaksi.

Kuitenkin tulta, verta, elämää ja rakkautta leiskuttaa Taideteollisen oppilaitoksen Pallas Athene-lippu, joka vihittiin käyttöön 25.11.-50. Arttu Brummer-Korvenkontio oli sen suunnittelija. Nykyinen tunnus otettiin käyttöön v. 1986. Se on professori Jukka Pellisen suunnittelema ja sen esikuvana on käytetty edellä mainittua lippua.

Kun v. 1846 lääninlääkäri Wolmar Schildt halusi liittyä vastaperustettuun Taideyhteyteen, hän kirjoitti liittymiskirjeessään hauskaasti mm. "sivistys sivistystä jalosti ylen-telee ja edestelee". Mainittua "kaunista päämäärää pikkuruisen edistääkseni" kerron, että aion vielä palata kyseiseen näyttelyyn katsomaan Multivio B 1 5 kuultokuvia taideteollisesta koulutuksesta. Toivon, että siellä tavataan!

TL

UUSI USKO, VANHA USKO JA TOIVO

"Minä uskon markkinavoimiin
kaikkivaltiaaseen helibor-korkoon
ja finanssimatematiikkaan"

Näillä sanoilla voisi kuvailla sen hengen, jossa Joensuun Korpilampi avattiin. Se oli uuden uskontunnustuksen uusi jumalanpalvelus. Konsensus on vanha jumala. Itseasiassa siitä on tullut uuden jumaluuden palvelija. Kalevi Sorsa kävi avaamassa seminaarin ja katso, hänen havaintonsa oli oikea: ammattiyhdistykset ja työnantajat ovat vajonneet apujumalien, sivujumalien asemaan. Valta on nyt uudella jumalalla: markkinavoimilla. Arkkipiispakaan ei voinut puuttua tästä palveluksesta.

Mutta missä oli Isä Ambrosius? Mihin palvelukseen hän osallistui? Isä näkyi hiippaillevan Kansallisteatterissa Vaihtoehtoisen yhteiskuntapolitiikan seuran järjestämässä palaverissa, jossa puhui entinen Natokenraali Gerd Bastian. Kauhea pettymys! Kenraali joka siirtynyt rauhantekijöiden puolelle oli idealististakin idealistisempi. Paljon ei voi panna toivoa rauhanajatteluun, jos se on tällaista. Generals for Peace and Disarmament!!! Vanha totuushan tietysti on, että käännynnäiset ovat fanaattisempia ja ortodoksisempia kuin alusta lähtien uskossa olleet. Se näyttää merkitsevän myös realiteettien tajun häviötä. Niin, on korkea aika pysäyttää asevarustelut Knud Möllerkin näyttö pidättyvän suosionosoituksista. Toivottavasti naiivi vaikutelma oli peräisin Bastianille vieraasta kielestä.

Heidi Hautala totesi rohkeasti: nyt on uhatuna aineellinen, sosiaalinen ja henkinen elämä, yksinkertaisesti pelissä on liikaa. Maailmantalouden yhdentyminen tyhjentää ulkoista ja sisäistä todellisuuttamme. Se, joka haluaa valtaa ei perusta nykypäivänä enää puoluetta, vaan konsulttitoimiston. Euroopan parlamentti pohtii elintarvikkeiden säteilyarvojen nostamista. Teknologia ja tiedepuistot saavat valtion suosiota erityisesti sen vuoksi, että ne edesauttavat vientiteollisuutta. No vienti on kyllä hyväkin asia ikävintähän täs-

sä on teknologiausko, jota nämä tällaiset tie-deuskon temppelit (joihin lapset sitten johdetaan kulkueina ihastelemaan ja hämmästy-mään tiedejumalan suurta ihmeellistä maailmaa) tukevat. Euroopan lainsäädän-öä harmonisoidaan. Oma pää on tärkeämpi kuin pääoma. Missä on koko maailman arvo ylö-pö. Hänen tehtävänään olisi rokottaa poliiti-kot ja nuoret nousevat kansakunnat sellaista lastentautia vastaan, jonka nimi on: rahatalou-den paisumisen siivittäjä edistysusko.

Erkki Tuomiojan mielestä olemme siirty-neet UKK:n ajan valtionmonopolistisen sää-telyn ajasta Mauno Koiviston valtion vetäyty-vän roolin politiikkaan. Konsensuksen nimi on nyt: yksityistäminen yhdessä demarien kanssa. Eriarvoisuudesta on tullut hyväksytty välttämättömyys. Tätä linjaa on muuten jat-kettu aivan viime päivinäkin esimerkkinä Holkerin koulupolitiikka ja Opettajien am-mattijärjestön puheenjohtajan puheet rupusakista. Tuomiojan mukaan aluepolitiikassa rakennemuutos on hallitsemattominta. Kaksi kolmannelta uusista työpaikoista työntyy hii-vaksi Helsingin seutu -nimiseen pullataki-naan. Tuomioja varoitti myös yksipuolisesta teknologiauskosta. Tuomiojalla on kieltämät-tä karismaa, kyky esiintyä, mutta osittain van-hakantainen poliittinen kielenkäyttö, joka ei enää ole aivan adekvaatti nykytilanteessa.

Antero Jyränki esitti omassa, ehkä hieman akateemisessa esityksessään, että markki-noista on tullut primaari ja kansallisvaltio on sille alisteinen. Hän kysyi myös onko suve-reeni kansallisvaltio enää mahdollinen?

Satu Hassi olkapäänpaljastavassa iltapu-vussaan piti uutena valtionuskontona tieteen ja teknologian liittoa. Vallitseva pelastususko liittyy tieteeeseen. Tuhon uhka ei hänen mu-kaansa johdu tieteen rationaalisuudesta vaan irrationalisuudesta. Tiede on järjen korkein tunnusmerkki ja tiede syrjäytti uskon Äiti Maahan ja teki elävästä ykseydestä kuolleen koneen. Arvovapauden nimissä tämä on teh-ty, luonnollisesti, koska vallan arvoja ei tar-vitse perustella. Mittaamisesta on tehty riit-tävä tiede. Inhimillinen elämä on syrjäytetty, kuten ihmisen ja luonnon vuorovaikutuskin, tunteet on kielletty, siirretty todellisuuden ul-kopuolelle. Satu on oikeassa: perussy krii-siin on se, että tiede on siirtänyt olennaisen osan ihmisestä ulkopuolelleen. Tieteen on muututtava.

Antakaa minulle isänmaa, se isänmaa, josta Topeliuksen Maamme -kirja kertoo, aloitti

Esa Saarinen. Marianne Laxénin oli vaikeata pidättää hämmentynyttä hymyään. Miten Maamme-kirjaa tänäpäivän luetaan? Saari-
nen hämmästeli eräiden korkeiden herrojen tapaa tulkita ilman saasteet metsän lannoit-
teiksi. Yhteiskunnan määrittelevin ominai-
suus on raha sekä valheen ja talouden moraali. Vallalla ovat kyynisyyden arvo ja inhoamisen arvo. Elämyksellinen ihminen on kritikoitu hengiltä. Kuollutta on kaikki suuruus. Idealismi on naiivia ja pateettista. Se kaikki, mikä vei eteenpäin Runebergia ja Snellmania, on nyt vain ivanaurun aihe. Mutta vain elämällä on arvo. Kollektiivisten päätösten Suomelle ei ole olemassa Suomea sadan vuoden päästä. Saarisessa eli halu heittäytyä kohti toivoa ja elämän moraalia.

Petra Kelly haaveili väkivallattomasta yhteiskunnallisten rakenteiden muutoksesta. Hän vastusti ydinvoimaa ja ilmoitti, että naisille kuuluu puoli valtakuntaa. Aika tavallista juttua: rakkautta ja solidaarisuutta taloudellisen kasvun sijaan.

Oi maan suuri isä!, lauloi Pelle Miljoona Kekkosesta. Menneisyys ei palaa, eikä Kek-
kosen valta niinkuin ei valta koskaan ole ollut ongelmatonta. Rimaa hipoen laulu oli vakava, vaikka mielikuvat isä aurinkoisesta olivat jo vähällä luisua mieleen.

Mutta mikä oli olennaista: ilmassa oli Saari-
sen ilmoittama toivo.

★ ★ ★

SATELLIITTIAIKAAN

Suomalaiset ovat lähdössä mukaan eurooppalaiseen satelliittivälitteiseen jatko- ja täydennyskoulutukseen. Ajatusta kehitellään parhaillaan teknillisessä korkeakoulussa. Hanketta vauhdittaa eduskunnassa Martti Tiuri.

Ns. PACE-ohjelma suunnittelee organisoi ja välittää satelliitin kautta täydennyskoulutusta yrityksille ja korkeakouluille. Ohjelma-aiheet keskittyvät teknologiaan ja sen soveltamiseen. Kurssit luennoidaan arvostetuista koulutusyksiköistä, esimerkiksi korkeakouluista.

Kaikki tämä näyttää luonnolliselta jatkeelta eurooppalaiselle yhdentymiskehitykselle ja ajan teknologiauskoon sopivalta. Pintaa raaputtamalla löytyvät kuitenkin hankkeen ongelmat. Kysymyksen todellisuudessa on lähinnä television kautta tapahtuvasta opetuksesta. Perinteiseen TV-opetukseen nähden uutta on lähinnä se että alun videokokeilujen jälkeen myöhemmin mukaan saadaan mahdollisuus puhua luennoitsijalle.

Ongelmat tiivistetysti:

1. televisio-opetus on todettu erittäin kalliiksi ja sen suunnittelu ja tekeminen aikaa vieväksi
2. televisio-opetus ei sovi tarkan informaation levittämiseen, se on parhaimmillaan motivoijana ja sellaisten asioiden kuvittajana, joista meillä muuten ei ole havaintoa
3. televisio-opetusta ei Suomessa ole missään kyetty oikein kunnolla järjestämään, kalliita laiteinvestointeja on kyllä tehty, mutta kuka niitä käyttää? kuka tekee ohjelmat?
4. merkillinen on hankkeen puuhamiesten luulo, että viimeisin tietämys asui yliopiston professoreiden (keskieurooppalais-
ten!) hallussa
5. kummallinen on myös se ajatus, että yritysten koulutusyksiköt ja tiedemiehet antaisivat viimeisimmän tietonsa edes suuresta rahasta yleiseurooppalaiseen käyttöön.

Terve järki sanoo: kokeiltakoon, mutta jättä hattuun! Teknomiesten innostus asiaan näytti olevan kova. Pedagoginen asiantuntemus oli vain jotenkin jäänyt huomioonottamatta. Innostus oli jopa niin kova, että Tiurin esitellessä kalvonsa koulutuskustannusten jakaantumisesta eri koulutusasteiden ja sektoreiden välillä, alettiin jo tehdä resurssien uusjakoa. Löytyihän se säästökohdekin sieltä: peruskoulu. Haettiinpa yhteiskunnassa syyllisiä menestymättömyytemme maailmalla, vaikeisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin (Joensuun seminaari), maailmanrauhaan tai vaikkapa säästökohteita satelliittiopetuksen aloittamiseksi on ainoa mieleentuleva vaihtoehto: peruskoulu.

REGULAR CONTRIBUTOR

VIRTUOOSIMAISEN TÄYSIPAINOISTA

FINLANDIA-PALKINTOEHDOKAS

Christer Kihlman:
Gerdt Bladhin tuho,
käsikirjoituksesta suom.
Oili Suominen,
Tammi 1987, 138 mk.

Christer Kihlman on kirjoittanut romaanin, joka valottaa monia yhteiskunnallisia asioita ja pureutuu niihin, mutta on kuitenkin etupäässä yksilön kuvausta. On vaikea määritellä Kihlmanin uuden teoksen teemoja, sillä niin moninaisia ne ovat. Aihepiiri on tuttu kirjailijan aikaisemmasta tuotannosta: suomenruotsalainen miljö ja yläluokkainen suku. Sen keskipisteenä, romaanin päähenkilönä, on tavaratalon johtaja Gerdt Bladh.

Kihlmanin Kalliissa prinssissä, joka ilmestyi v. 1975, oli osittain samoja henkilöitä kuin nyt ilmestyneessä romaanissa. Kalliiksi prinsiksi paljastui Torbjörn Bladh, joka nyt on TV-toimittaja. Hänen isänsä Donald on myös mukana nyt ilmestyneessä romaanissa ja hän vyöryttelee vuorosanoja, paisuttelee dialogia valtavalla syöksyllä.

Gerdt Bladhin tuho on romaani, jonka aikana päähenkilö auvoisasta ja tasapainoisen näköisestä elämästä syöksyy kohti rajua ja vielä rajumpaa epätoivoa. Gerdtin vaimo Estelle on rakastunut itseään toistakymmentä vuotta nuorempaan näyttelijään. Sen päähenkilö saa välähdyksenomaisesti tietää. Hänen johtajanasemansa tavaratalossa, joka on kuulunut hänen suvulleen pitkiä aikoja, uhkaa murtua, kun johtokunta ja työntekijät nousevat häntä vastaan skandaalilehdistön myötä. Gerdt Bladh joutuu koviin ja hän palaa lapsuuteen muistikuvissaan, kuten ovat tehneet niin monet Kihlmanin luomat romaanihenkilöt ennen häntä.

Romaanissa on toisinaan dekkarimaisia käänteitä, joiden kirjailija sanoo johtuvan siitä, että kirjoittaessaan tätä romaania hän asui Espanjassa talossa, joka oli täynnä dekkareita, joita hän ajankulukseen lueskeli. Tämä taas antaa jäntevyyttä romaanille.

Tässäkin kirjassa on seksuaalista väritystä, mutta ei samanlaista kapinaa porvarillisuutta kohtaan kuin Kihlmanilla aikaisemmin on ollut.

Tyyli on koristeellista ja virtuoosimaisen täysipainoista. Taidokkaasti Kihlman kuvaa Gerdt Bladhin tuhossa, kuinka päähenkilö nopeasti ja vääjäämättä kulkee kohti tuhoaan — tai oikeastaan — ajautuu. Romaanissa on paljon ajankohtaista asiaa, AIDSia unohtamatta.

Kihlman luo kirjassaan todentuntuisen kuvan nykyajasta ja sen ilmiöistä. Mutta etu alalla kulkee suomenruotsalaisen Gerdt Bladhin tragedia, joka loppua kohti syvenee.

Christer Kihlman luotaa ajankuvaa, hän luo meille romaanin, joka täyttää vaativatkin mitat ja joka on jatkoa Kalliille prinssille. Hän on taas kerran onnistunut.

RIITTA WELROOS

katsaus

päätoimittaja Kari E. Turunen

*pohtiva kulttuurilehti
etsii uusia näkökulmia
1988 95 mk/6 numeroa*

*puh. 633 898
ps-tili 71556-0*

*Kriittinen korkeakoulu ry.
Meritullinkatu 9 D 31
00170 HELSINKI*



KARI E. TURUNEN	3	Pieni on kaunista
REIJO WILENIUS	5	Hento voima
RAIMO ANTIKAINEN		Katsaus 30 vuotta —
KARI E. TURUNEN		juhlakeskustelu
ESKO PAAKKOLA		
ERKKI LÄHDE	14	Metsä 2000 ohjelman biologis-ekologinen vaihtoehto
TAPANI RUOKANEN	17	Mihin maailma on menossa?
HENRI BROMS	22	Mihail Bahtin: Basaari on ikuinen
KATRIINA KAJANNES	24	Järnefeltiläisyyttä tavoittamassa
MAAILMAN MENO	28	Matka filosofiaan Inhimillinen kasvu Tätä tuolia en unohda... Uusi usko, vanha usko ja toivo Satelliittiaikaan Virtuoosimaisen täysipainoista

Katsaus toivottaa lukijoilleen
Hyvää Joulua ja
Menestyksellistä Uutta Vuotta

KATSAUKSEN OHJELMAJULISTUS VUODELTA 1957

MIHIN KATSAUS PYRKII?

Katsaus tahtoo puolueettomassa hengessä tutkia yksilön, kansan ja ihmiskunnan elämänkysymyksiä. Sellaisena se on omistettu kaikille kansanosille. Katsaus vetoaa *ihmisiin*, ei aatteiden tai kansanluokkien edustajiin.

Katsaus ei ole syntynyt minkään taloudellisen, poliittisen tahi uskonnollisen järjestön toimesta vaan täysin yksityisestä aloitteesta. Sen kannanottoja ei siitä syystä määrää mikään mainitunlainen ulkoinen mahti — toimittajat ovat täysin riippumattomia. He kumartavat nöyrästi vain kunnianarvoisaa painovapauslakia, jonka edesmennyt valtiohoitaja Mannerheim allekirjoitti 4 päivänä tammikuuta 1919.

Jos Katsaus pyytää kirjoituksia poliittisten puolueiden tai muiden aatteellisten järjestöjen piirissä toimivilta henkilöiltä, tapahtuu se siinä uskossa, että kaikki puolueet näkevät selvästi jonkun ongelman ja pystyvät antamaan siitä asiantuntevan selvityksen. Valitettavaa vain on, etteivät aatesuunnat tunnusta totuuden jyvää toistensa kannanotoissa, vaan — niinkuin Katsauksen eräässä artikkelissa todetaan — tahallaan kärjistävät vastakohtia eri ihmisryhmien välillä.

Katsaus tahtoo tulla tunnetuksi siitä, että se käsittelee suoraan ja avoimesti tämän hetken polttavia, olellisia kysymyksiä, sekä siitä, että se ei esitä niihin mitään 'oikeaoppisia' vastauksia.

Katsauksen linja ei ole valmis, se muotoutuu ajan mukana. Lehden kehitys tulee kokonaan riippumaan siitä, kykeneekö se riittävässä määrin kohtaamaan ihmisiä.